

עניינים נחוצים

ממורנו הגר"י טשזנר שליט"א

קימה בבוקר

שנשנתה זמן שכיבה וממילא נשנתה זמן קימה ואין הקב"ה בא בטרוניא עם ברייתו, וע' בט"ז בריש אה"ע, ובכל דרכיך דעהו וגו', ע"כ.

ורק צריך להקפיד על מה שכתב הרמ"א שם על זה וז"ל: עכ"פ לא יאחר זמן התפלה שהצבור מתפללין, עכ"ל. וכלול בזה שלא לאחר זמן קריאת שמע.

וכן צריך להזהר מאוד לקום שעה ולפחות חצי שעה לפני זמן התפלה בבהכ"נ כדי שיהיה יוכל להכין עצמו להתפלל בצבור ובנקיות (כמו שסיים המ"ב הנ"ל).

ה) וסיים הרמ"א שם: ומיד שיעור משנתו יקום בזריזות לעבודת בוראו יתברך ויתעלה (טור).

וכתב המ"ב (ס"ק ח') בזריזות - לאו דוקא אלא ישהה מעט ולא יעמוד פתאום כי זה מזיק לגוף [גיטין דף ע'].

ו) עוד כתב המ"ב: טוב לומר תיכף בקומו "מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחַזְרַת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה, רַבָּה אֲמוּנָתְךָ". ותיבת בחמלה יהיה באתנחתא ורבה אמונתך בלי הפסק והוא מן הכתוב (אכה ג' כ"ג) "חדשים לבקרים רבה אמונתך". שהקב"ה מקיים אמונתו להחזיר נשמות המופקדים בבוקר. וא"צ לזה נט"י ואף אם ידיו מטונפות כי אין מזכיר בזה הנוסח לא שם ולא כינוי ומ"מ ללמוד נראה דאסור קודם שנטל ידיו ובלא"ה אסור קודם ברכת התורה, עכ"ל.

ז) בספר משנה אחרונה שם הביא בשם מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל (דעת נוטה ח"א עמ' י"ז) שמותר לומר "מודה אני" אף כשצריך לנקביו, אפילו במצב של בל תשקצו [כשאין שווה יותר עי"ז, כגון שאומרו בדרך הליכתו לבית הכסא]. משום שאיסור אמירת דברים שבקדושה במצב של בל תשקצו אינו חמור מאיסור אמירת דברים שבקדושה בידיים מטונפות, והרי כתב המ"ב כאן שמותר לומר מודה אני בידיים מטונפות.

א) ההלכה הראשונה שהובאה בשולחן ערוך (או"ח סימן א' ס"א) היא: יתגבר כארי לעמוד בבוקר לעבודת בוראו, ע"כ.

והנה לדאבונו הלכה זו היא אחת מן ההלכות הרופפות אצל הרבה בני אדם, ואם את תחילת השלחן ערוך לא מקיימים כראוי, מה נעשה בשאר השלחן ערוך! ואולי זו הסיבה שהיצה"ר משתדל להפריע לאדם לקום בבוקר, כי אם ההתחלה היא טובה, אז כל ההמשך הוא טוב, אבל אם מתחילים ברגל שמאל, אז הכל אח"כ צולע, ר"ל.

ב) וביאר המשנה ברורה (ס"ק א') לעבודת בוראו - כי לכך נברא האדם כמו שאמר הכתוב כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו וגו'. ואף אם ישיאנו יצרו בחורף לומר איך תעמוד בבוקר כי הקור גדול או ישיאנו בקיץ לומר איך תעמוד ממטתך ועדיין לא שבעת משנתך יתגבר עליו ואל ישמע לו ויחשוב בנפשו אלו היה נצרך לעמוד לשרת לפני מלך ב"ו כמה היה זהיר וזריז לעמוד בהשכמה להכין עצמו לעבודתו כ"ש וק"ו בן בנו של ק"ו לפני ממ"ה הקדוש ברוך הוא.

ג) והמשיך השו"ע שם: שיהא הוא מעורר השחר. אולם כתב המ"ב (ס"ק ט') שמי שאינו יכול להשכים קודם אור הבוקר מחמת שהוא חלש בטבעו או שהוא יודע בעצמו שאם יקום באשמורת יישן בעת התפלה מוטב לישן כל הצורך.

ד) וכן כתבו הפוסקים שזה תלוי כפי טבע האדם, שצריך לישון מספיק כדי שיהי' לו כח לעבודת השי"ת. ע' בפמ"ג (א"א א') שהביא מכנה"ג וא"ר: מוטב לישן כל הצורך למי שצריך מלקום באשמורה ולישן בעת התפילה, ע"ש. וכתב במשמרת שלו' (קד"ו) דלאו דוקא אם יישן אלא אפילו אם אין מוחו צלול ומבלבל אותו בתפילה או לשאר עניני עבודת הבורא וכו', הלא ידוע דנשנתו הסדרים והטבעיות, כי בימיו היו הולכים לישן בתחלת הלילה אבל בזמנינו ומקומותינו

לע"נ הקדושים אשר נרצחו בידי בני עוולה
ביום חרון אף ה' הגדול בעיצומו של יום שמחת תורה

הרב בנימין רחמים הי"ד ב"ר אשר ז"ל ותבלחט"א מרת בלהה תליט"א
הרב אהרן פרש הי"ד בן יבלחט"א הרב דוד שליט"א ומרת אלגריה תליט"א
הרב אהרן חיימוב הי"ד בן יבלחט"א הרב יוסף שליט"א

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים
ארץ ארץ אל תכסי דמם

ובשכבו על משכבו ידע לפני מי הוא שוכב, וממילא ע"ז ומיד שיעור משנתו יקום לעבודת בוראו יתברך ויתעלה.

יב) בשו"ע הגר"ז שם כתב: יתגבר כארי לעמוד בבוקר לעבודת בוראו יתברך שלכך נברא ולכך מחזיר לו נשמתו ואף אם יסיתנו יצרו לאמר עדיין לא שבעת משנתך יתגבר עליו לקום שיהא הוא מעורר השחר ויחשוב בלבו לפני מי הוא שוכב וידע שמלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא חופף עליו שנאמר הלא את השמים ואת הארץ אני מלא נאם ה' ואלו היה שוכב לפני מלך בשר ודם שעומד עליו היה מתחייב בנפשו ק"ו לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא ולכן יקום מיד בזריזות לעבודת בוראו יתברך ויתעלה ואל יאמר הנני שוכב במטתי ואלמוד אלא יעמוד וילבוש מלבושיו משום שנאמר הכון לקראת אלהיך ישראל.

יג) בחסד לאלפים (סימן א' ס"א) כתב: יתגבר כארי לעמוד בבוקר לעבודת בוראו, שיהא הוא מעורר השחר (מחבר ס"י א סעי' א). בזה תלוי כל היהדות, שיתגבר כארי לקיים כל דבר טוב, ולמשוך ידו מעשות כל רע. וצריך גבורה לשבר תאוותו ולהלחם עם יצרו העומד על ימינו לטנו. ואם בכל השעות אמרו: בעידנא דיצר הרע לית דמדכר ליצר הטוב (נדרים לב, ב), על אחת כמה וכמה בעת קומו משנתו שהוא מטומטם בשינה, ולא זכר האיש המסכן מה חובתו ויעשנה, ויצר סמוך מסיתו הסת ומפיל עליו עצלות וכובד רב, בחורף מפני הציונה, ובקיץ מפני שלא שבע בשינה, או מפני שאין לו נר מוכן, או אומר לו שכב עוד מעט עתה תקום כי עוד חזון, עד שחוטפתו שינה ונמצא ישן כל הלילה, או גם מאבד תפילה בצבור. ומאחר שבתחילת היום תוקפו יצרו, אך בו ישוב יהפוך ידו כל היום מרעה אל רעה יצא, ויתגבר עליו יצרו ויעשה בו את אשר זמם, כי עבירה גוררת עבירה (אבות פ"ד משנה ב), ואמרי אינשי: מן השחר נראה טוב היום.

הנה כי כן האיש החפץ חיים בתחבולות יעשה מלחמה, ויקבל עליו בכל תוקף שתיכף שיעור משנתו יקום בזריזות לעבודת בוראו, ואם יעבור יקנוס עצמו באיזה עינוי וסיגוף באותו יום, או ליתן איזה פרוטות לצדקה, ועל כגון זה אמרו: קדמיה לרשיעא עד דלא יקדמינך (ב"ר ע"ה, א), זאת תורת האדם הרוצה לנצח יצרו ולעבוד את יוצרו, עכ"ל.

יג) בספר דבר יעקב שם ביאר: "תפלה למשה איש האלוקים" [תהלים צ]. מה מתפלל משה רבינו. "למנות ימינו כן הודע ונביא לבב חכמה". מבארים הרד"ק והאבן עזרא: הודיעני קיצי שנדע מנין ימינו ואז נביא חכמה בלבנו, ונשתדל יותר בחכמה כשנדע קיצנו. האבן עזרא מוסיף: נדע שמספרם מעט יהיה, ונביא בקרבנו לבב חכמה. משה לא ביקש לדעת שנים, הוא ביקש ימים, צריך לנצל כל יום, כל יום זה אוצר.

ואח"כ מבקש "שבענו בבוקר חסדך ונרננה ונשמחה בכל ימינו". 'בבוקר' - זה ימי הנהורים, מי שאז שבע, יכול להמשיך עם השביעה, עם הקנין כל ימיו.

בכה רבי יש קונה עולמו בשעה אחת [ע"ז יז], מה יש לבכות, יש לשמוח שקנה עולמו בשעה אחת. מבאר הרה"ק מרוז'ין: אם אפשר לזכות כ"כ הרבה בשעה אחת, צריך להתעורר ולבכות על אותן שעות שהלכו לאיבוד. א"ל שמואל לרב יהודה: שיננא חטוף ואכול, חטוף ואישתי, דעלמא דאזלינן מיניה כהילולא דמי [עירובין נד א]. עוה"ז דומה לבי הילולי - לבית חתונה.

וביאר אחד מגדולי המוסר, בית החתונה זה מקום של שמחה, בחתונה הכל שמחים. אך המתבונן יראה שיש אנשים ששמחים באכילה ושתיה. ויש שמחים לשמוע נגינת התזמורת. המשך בעמוד 16

וכמו כן מעיקר הדין מותר לומר "מודה אני" במקום מטונף, דמאחר והתירו לאמרו בידים מטונפות, אף במקום מטונף א"א לאסרו עפ"י דין. ומ"מ לכתחילה מי שיכול להשתמט מזה עדיף דאינו דרך ארץ כ"כ להודות לה' במקום מטונף ממש, עכת"ד.

ח) בספר דבר יעקב (להגרי" שטיינהויז שליט"א ר"מ בשיבת קול תורה, בהקדמה למס' קידושין) כתב: השו"ע מתחיל: "יתגבר כארי לעמוד בבוקר לעבודת בוראו". הרמ"א מוסיף: "ומיד שיעור משנתו יקום בזריזות לעבודת בוראו ית' ויתעלה". מה מוסיף הרמ"א על השו"ע. הרמ"א מוסיף: "ובשכבו על משכבו ידע לפני מי הוא שוכב", ואח"כ כתב "ומיד שיעור וכו'". הרמ"א בא לבאר איך קמים בבוקר כארי לעבודת ה', תלוי איך הולכים לישון, מי שישן כמו כלב אינו קם כארי, מי שהולך לישון כארי עם ידיעה לפני מי הוא שוכב, הוא יקום כארי (ראה המשך דבריו להלן סי"ג).

ובפוסקים הובאו עוד כמה דרכים בזה:

ט) בקב הישר (פרק א') כתב: והנה כתיב "חדשים לבקרים רבה אמונתך", בכל בקר בהקיץ משנתו, נעשה האדם בריה חדשה, וידוע כי תכלית בריאת האדם על מנת לקיים התורה, והחוקים, ומצות ה'. ועל כן צריך האדם בשיעור משנתו, יחשוב בדעתו תיכף במעמד הר סיני, ויציר בשכלו איך היה לישראל טהרה ופרישות כשהיו עומדים בהר סיני, באימה ויראה, ברדת ובזיע, והר סיני עשן מפני האש אשר ירד הקדוש ברוך הוא עליו ברבבות מלאכים, וקול השופר. ומשה רבינו עליו השלום אדון כל הנביאים היה הסרסור בין הקדוש ברוך הוא ובין עמו ישראל, ואח"כ יהיה האדם זריז שיצא מפיו דבור של קדושה. ועל כן כתב הרב בעל "סדר היום", שתיכף ומיד כשיקיץ האדם משנתו יאמר: "מודה אני לפניך מלך חי וקים שהחזרת בי נשמתו בחמלה רבה אמונתך". ואח"כ ינקה את גופו, ויטול ידיו, ואח"כ ילך בזריזות לבהכ"נ להתפלל.

י) בקיצור שולחן ערוך (סימן א' סעיף ב') כתב: וגם בשכבו על משכבו ידע לפני מי הוא שוכב; ומיד כשיעור משנתו, יזכור חסדי ה' יתברך שמו, אשר עשה עמו, שהחזיר לו את נשמתו, אשר הפקידה אצלו עייפה, והחזירה לו חדשה ורגועה, כדי לעבוד עבודתו יתברך שמו בכל יכלתו, ולשרתו כל היום, כי זה כל האדם. כמו שאמר הכתוב חדשים לבקרים רבה אמונתך. פירושו, בכל בוקר נעשה האדם בריה חדשה, ויודה בכל לבבו להשם יתברך על זאת. ובעודו על משכבו יאמר: "מודה אני" וכו'.

יא) בשו"ת שיח יצחק (סימן ג' הערות בעניני שכיבה וקימה). ביאר דברי הרמ"א הנ"ל (סימן א' סעיף א' בהגהה), 'ובשכבו על משכבו ידע לפני מי הוא שוכב, ומיד שיעור משנתו, יקום לעבודת בוראו יתברך ויתעלה', עפ"י ארץ החיים. עם הפסוק (תהלים ס"ג ז'), "אם זכרתך על יצועי באשמורת אהגה בך", וזה אם שוכב בלילה מתוך יראה ופחד לפני ה' ומגמת שינתו הוא לצורך עבודת ה' כסימן רל"א, ע"ז יהיה בקל לו לקום מיד כשיעור משנתו לעבודת ה', ולא יהיה לו ליצה"ר כח עליו כל כך ודו"ק.

וכעין זה ראיתי בפירוש שערי חיים (תהלים קי"ט פ' נ"ה) "זכרתי בלילה שמך ה' ואשמרה תורתך", וז"ל אם היה על משכבו שמבקש לישן היה שם נגד פניו שם ה' כמו שוייתי ה' לנגדי תמיד, שיהיה שם ה' חקוק במחשבתו כמו באהבתה תשגה תמיד, וע"ז זכה לעמוד בבוקר באהבת התורה כי קב"ה ואורייתא חדא כמו לשמך ולזכרך תאוות נפש עכ"ל. וכוונה

פצצות על הבית, כשם שהוטלו לפני שעה קלה על הבית הסמוך, אך את מרן הגר"ז כל זאת לא הדאיג. על אף שבעבר נודע כמי שקשה לו להירדם, כאן בוורשה המופצצת, השרויה באימת מות, נרדם ללא כל בעיה!

כששאלוהו לסיבת הדבר, אמר, דוד המלך אומר "אני שכבתי ואישנה, הקיצותי כי ה' יסמכני". וזאת בברחו מפני אבשלום בנו, במצב של "מה רבו צרי, רבים קמים עלי". אך למרות הכל, "אני שכבתי ואישנה, הקיצותי כי ה' יסמכני..." עכ"ד.

ח) והנה אצלנו חשש הסכנה הוא הרבה פחות ממה שהיה אז בוורשה שכאמור "הופגזה בצורה נוראה, בניינים התמוטטו וקרוסו". ולכן בודאי אין להבהל ולברוח למקומות שאינם לפי רוח התורה, שאין שם כשרות מספיקה או חוסר צניעות וכדומה מהנסייונות. והבוטח בה' חסד יסובבנו.

האם יכנס למקלט המוגן מבחינה גשמית, או ישאר בביתו המוגן רוחנית

ט) וכן כתב הגר"י זילברשטיין שליט"א (חשוקי חמד בכורות דף נ"ז). שהביא שאלה: אדם הגר בישוב שיש שם חשש לירי טילים עליו, וההוראות הם כשיש אזעקה צריך ללכת למקום מוגן, והנה בפעם הראשונה רץ למקום המוגן, ומצא שאמנם זה מוגן מבחינה גשמית, אך מבחינה רוחנית המקום רחוק מלהיות מוגן, שיושבים שם משפחות משפחות, ואי אפשר למגנו מבחינה רוחנית, ושואל האם מותר לו להשאר בביתו ולשמור על עצמו מבחינה הרוחנית, או שלאדם אסור לסכן עצמו, וינסה לשמור על עצמו ככל שיוכל?

תשובה מסופר על הגאון הצדיק רבי מרדכי חיים מסלונים זצ"ל בזמן מלחמת תש"ח שהפגזים נפלו בירושלים בכל חלקי העיר, והיה סכנת נפשות להשאר בבית, ביקשו בני משפחתו ממנו שירד עמם למקלט, הגה"צ ר' מרדכי חיים ירד למקלט, וכשראה שמחמת קוצר הזמן לא הספיקו לסדר את המקום היטב, ויש שם משפחות שלימות אנשים ונשים, ברח משם, ונשאר בביתו כל ימי המלחמה, ואמר שהוא מפחד יותר להיות במקלט מפני הסכנה הרוחנית, מאשר מפחד מהפגזים. אך יש להסתפק אם הנהגה זו היא רק לגדולי האומה, או שזה הנהגה לכל אחד.

י) סיפר הרב אברהם דוב ריינס ז"ל (קובץ מוריה כ"ב שנה ד' גליון ג-ד') שבסוף שנות מלחמת העולם הראשונה נזדמן לעיר פטרבורג, והיות שבעת ההיא גר שם מרן הרואצ'ובי כפליט מלחמה הלך לבקרו, שאל אותו הרב ריינס 'איך מרגיש עצמו רבינו כאן' תמה עליו רבינו מה שייך לשאול אותי איך אני מרגיש עצמי כאן, האם אתה חושב שאני צריך להרגיש עצמי כאן יותר טוב משהייתי מרגיש לו נשארתי בדווינסק, הלא ר' מאיר שמחה שנשאר על מקומו אפשר שלו טוב יותר שם מאשר לי שאני חי כפליט בגלות, השיב לו הרב ריינס הלא רבינו עשה על פי דין, לאיזה דין אתה מכוון שאלו רבינו? השיב לו הרב ריינס, הלא נאמר במסכת שבת (דף לב ע"א) אל יעמוד אדם במקום סכנה לאמר שעושין לו נס, שמא לא עושין לו.

אמר לו הרואצ'ובי שיש לחקור האם כונתם היא שאל יעמיד אדם את עצמו במקום שיש סכנה, אבל אם היה שם מקודם מותר לו להשאר עומד על מקומו, או דילמא אסור לו גם להשאר עומד במקום סכנה, והמקור הראשון שהביא 4 להוכיח היה מתפילתו של כהן גדול ביום הכיפורים על אנשי השרון, 'הי רצון שלא יעשו בתיהם קבריהם'. כלומר שבשרון היתה האדמה רכה והבתים היו נופלים מהר והיה סכנה לגור המשך בעמוד 16

עת צרה היא ליעקב וממנה יושע (ירמיהו פרק ל', ז')

א) הנה אנשים בורחים ממקום "הסכנה" - סכנה גשמית ולפעמים עי"ז הם מכניסים את עצמם לסכנה יותר גדולה - סכנה רוחנית.

סכנה של פיקו"נ לעומת סכנה של כפירה

ב) וכדי להבהיר הענין נביא מעשה שמסופר על הרב מבריסק (הגר"ז) זצ"ל, (הובא בספר עובדות והנהגות לבית בריסק ח"א עמ' כ"ז), שבתחילת מלחמת העולם השניה היה בוורשה שהיתה אז בשליטת הגרמנים ימ"ש, והיה דיון אם לברוח משם ולהגיע לעירו שהיתה בידי הרוסים. והחליט הגר"ז להשאר בוורשה ולא לבא לבריסק, מפני שאצל הרוסים הוא מקום שמד של כפירה, ואילו אצל הגרמנים הוא מקום של סכנת נפשות, ועדיף להשאר במקום סכנה [סכנת נפשות] מאשר לבא למקום שמד, שהיא סכנה רוחנית.

ג) והביא מהרמב"ם באיגרותיו במאמר קידוש ה', שכתב תשובה למדינה שהיה שם שמד, שצריך לברוח משם וללכת למקום שיכול להעמיד דתו ולקיים תורתו בלא אונס וכו'. ואפילו אם יהיו שתי מדינות, אחת מהן יותר טובה במעשיה ובמנהגותיה, ויותר מדקדקת ונכונת למצות מן האחרת, חייב ירא ה' לצאת מאותה שמעשיה אינם כ"כ נכונים, לאותה מדינה טובה, עכת"ד הרמב"ם.

ד) וכשהיה אפשרי לצאת מאירופה למדינה אחרת עלה נדון לאן לברוח. ועל סמך דברי הרמב"ם האלו העדיף הגר"ז לנסוע לארץ ישראל, למרות שהיה שם מקום סכנה [כי באותה זמן הגרמנים הגיעו לשערי ארץ ישראל] מלנסוע לאמריקה, מפני שאמריקה לעומת ארץ ישראל נחשבה למקום שמד. והוסיף, שאמנם בארץ ישראל ישנם ציונים ... אך בירושלים עיה"ק נמצאים קנאים שנלחמים נגדם במסירות נפש, ושם אפשר להיות, עכת"ד.

ה) וסופו הוכיח שהגר"ז זצ"ל צדק, שהרי אחרי כל ההרפתקאות שעברו עליו הגיע לארץ ישראל בשלום, כידוע, משא"כ אשתו ומשפחתו שנשארו בבריסק נספו בשואה, כשכבשו הנאצים את העיר בריסק. אבל הגר"ז ניצל וחי בירושלים כעשרים שנה כעמוד חזק של היהדות התורנית, והשפעתו מגיע עלינו עד היום.

ו) ולכן מי שרוצה לנסוע ממקום שיש שם חשש סכנה גשמית, צריך לשקול היטב אם אינו מגיע למקום שיש שם סכנה רוחנית. כי סכנה רוחנית היא הרבה יותר גרועה מסכנה גשמית. ואפילו אם השאלה היא אם לישון בלילה בבית או לישון במקלט, צריך לשקול היטב אם אין סכנה רוחנית ללכת למקלט ולהפגש שם עם אנשים ומצבים הנוגדים את קיום התורה.

שלוות הגר"ז בעת ההפגזה בוורשה

ז) עוד מסופר בספר עובדות והנהגות (עמ' י"א), כאשר שהה מרן הגר"ז בוורשה בימי המלחמה, הופצצה והופגזה העיר בצורה נוראה, בניינים התמוטטו וקרוסו, ואלפי גוויות הוצאו מתחת ההריסות מדי יום. במקום אכסניתו של הגר"ז, החלו לדון היכן בטוח יותר להיות, בבית, שעלול להתמוטט... או במקלט, שעלול להסתם באבנים מבלי אפשרות מוצא...

הגר"ז פסק, שאין הבדל, עלה על יצועו ונרדם, בלא כל הפרעה... בני הבית הביעו השתוממות על כך. הכל סבלו מנדודי שינה, מתוך הפחד והאימה, שמא פתאום יוטלו

"לך עמי בא בחדריך"

בשעה שאורכות סביבנו סכנות נוראות, העצה היחידה היא: להתחבא בצלו של הקב"ה!

הצלה עצמית ע"י כניסה לבית ה'

הבוקר התרחש בירושלים אסון נורא. פיגוע רצחני. כשקורה דבר כזה, התחושה הכללית היא: "כי עלינו באפיך ובחמתך נבהלנו" (תהלים צ', ז'). כל אחד מאיתנו מודאג. ממש אי אפשר ללכת ברחוב! לא יודעים מה יקרה, היכן ומתי. כיהודים, אנו יודעים שהכל מן השמים, והכל נועד אך ורק לעורר אותנו לחזור בתשובה!

זוהי הלכה פסוקה ברמב"ם (ריש הל' תעניות): "מצות עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שתבא על הצבור... ודבר זה מדרכי התשובה הוא, שבזמן שתבוא צרה ויזעקו עליה ויריעו ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן", ובעצם גם לולי הרמב"ם, ענין זה מפורש בכמה מקומות בתורה, וכמו שאמרו חז"ל (פסיקתא רבתי א, ג): "אפילו יחיד עושה תשובה מקבלין תשובתו כתשובת צבור". אמונת ישראל היא שכל יחיד ויחיד יכול לשנות את המצב. אעפ"י שענין התשובה שייך לעם ישראל כולו, וזוהי אחריות כבדה עד מאוד, מ"מ בכוחו של כל יחיד ויחיד לשנות את המצב!

יסוד זה מלמדים אותנו כבר בהיותנו ילדים קטנים ב'חיידר'. זוהי אכן ההשקפה הנכונה, ועלינו לנהוג בהתאם לה.

ולמרות הכל, באופן מעשי, אנו מרגישים שזו משימה כבדה מאוד. לחולל מהפכה כזו, לחזור בתשובה שלימה, זהו דבר קשה!

אכן, ודאי שצריכים לעשות תשובה, לתקן את המעשים ולנסות לשנות את המצב, אבל דבר ראשון - אדם קרוב אצל עצמו! לפני שמשנים את המצב - עלינו להציל את עצמנו. כל אחד מאיתנו צריך דבר ראשון לדאוג לעצמו ולמשפחתו הקרובה - אשתו וילדיו, וכן להוריו, לאחיו ולאחיותיו.

ישנה דרך אחת ויחידה כיצד להינצל מהסכנות: להתחבא! "לך עמי, בוא בחדריך וסגור דלתך בעדך" (ישעיה כ"ו, כ') - להיכנס לחדר הפנימי, לזחול מתחת למיטה, ופשוט להסתתר שם עד יעבור זעם.

כל אחד צריך להתחבא בתוך ביתו ולא לצאת החוצה. ואין הכוונה דוקא לבית הפיזי. הכרתי יהודי בניו יורק שגר בקומת מרתף, ומכונית נכנסה לביתו דרך החלון והרגה אותו!... זהו מעשה שהיה! ואני מכיר יהודי נוסף, עשיר מופלג ובעל צדקה גדול, שעמד על המדרכה ליד פתח ביהכ"ס ושוחח עם ידיו. לפתע הגיחה מכונית מהפינה ודרסה אותו! ב"ה הוא חי, אבל רגלו נפגעה בצורה קשה, ועד היום [כמה שנים לאחר מכן] הוא לא החלים לחלוטין.

אם כן, איננו מתכוון לומר שצריך להתחבא בתוך הדירה, כי הדירה שלנו אינה מקום מחבוא מוגן לחלוטין. כוונתי לומר שעלינו להתחבא בתוך בית כזה, שיוכל לשמור עלינו. בית כזה הוא ביתו של השי"ת. להשי"ת יש בית, וכולנו מוזמנים להיכנס לתוכו. עלינו לדעת שאנו חיים בתקופה כזו, שאפילו הצצה קטנה מבעד לחלון החוצה הינה בגדר סכנת נפשות כפשוטו!

בית המקדש - מקום היחוד עם השי"ת

מה הכוונה "בית ה'?"

הרמב"ן בפרשת תרומה (כ"ה, ב'), כשהוא מתחיל לבאר את ענין המשכן, אומר כך: "כאשר דיבר ה' אל משה עם

ישראל פנים בפנים עשרת הדברות, וציווה אותם ע"י משה קצת מצוות שהם כמו אבות למצוותיה של תורה, כאשר הנהיגו רבותינו עם הגרים שבאים להתיהד, וישראל קבלו עליהם לעשות כל מה שיצום על ידו של משה, וכתר עמהם ברית על כל זה, מעתה הנה הם לו לעם והוא להם לאלוקים כאשר התנה עמהם מתחילה ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה (לעיל י"ט ה'), ואמר ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש (שם ו), והנה הם קדושים ראויים שיהיה בהם מקדש להשרות שכינתו ביניהם. ולכן צוה תחילה על דבר המשכן, שיהיה לו בית בתוכם מקודש לשמו, ושם ידבר עם משה ויצוה את בני ישראל".

אלו דברים נוראים, וביאורם נראה כך:

אם היו שואלים אותנו למה צריך משכן, היינו אומרים - בגלל שה' ציוונו לבנות משכן, ועלינו לקיים את המצווה! אבל הרמב"ן לימדנו שלא כך הוא הפשט.

דומה הדבר לחתן וכלה. סדר הנישואין הוא כך: קודם כל מציעים את השידוך, ואחרי שהחתן והכלה מסכימים לשידוך, עורכים קידושין ונישואין, ומיד אחרי הנישואין עוברים החתן והכלה להתגורר בבית משלהם! זהו תהליך טבעי! כאשר נוצר קשר בין איש ואשה, יש צורך הכרחי בבית! זוג נשוי אינו יכול לגור ברחוב או בגן העיר! צריכים פרטיות!

הקב"ה שאל את כלל-ישראל האם הם רוצים את התורה? והם ענו: "נעשה ונשמע". לאחר מכן השמיעם הקב"ה את התנאים באופן כללי, עם ישראל הסכים להם, כרתו עימו ברית, ואז, באופן טבעי, נוצר צורך ב"בית", במקום שבו יוכלו כלל-ישראל להתייחד עם הקב"ה.

השייכות בין הקב"ה לעם ישראל אינה רק מערכת של מצוות, אלא זו סוגיה של שייכות, של אהבה, של קירבה, של ידידות. התורה כולה היא משל על זה. "שיר השירים אשר לשלמה" מבטא געגועים למתן תורה. "ישקני מנשיקות פיהו!" מתן תורה היה בבחינת נשיקה בין הקב"ה לעם ישראל. וכיון שכך, באופן טבעי צריכים בית! זו המציאות של בית המקדש. בית המקדש הוא בית בו היהודי נמצא וחי עם הקב"ה!

רבים מאיתנו יכולים לחיות את חייהם במשך שבעים ושמונים שנה, מבלי לדעת את הסוד הזה! היסוד של היהדות במתן תורה היה יצירת קשר, יצירת דבקות ושייכות. והשייכות הזאת צריכה פרטיות. לא יתכן שמקומה יהיה בראש כל חוצות.

זהו ענינו של בית המקדש. ישנה מצוה מיוחדת בתורה, והובאה להלכה בשולחן ערוך: מצות מורא מקדש. [ופסק מרן החפץ חיים שבזמן הזה, מצוה זו נוהגת בכל בית כנסת ובית מדרש, שהרי בפתחה להלכות לשה"ר כתב שהמדבר לשה"ר בבית כנסת, עובר על מצות עשה של מורא מקדש]. זוהי מצוה מדאורייתא!

ובתוך בית המקדש הזה; בתוך הבית הזה; בתוך החביקה של תורה - שם תמיד אפשר להתחבא. החביקה הזו לעולם לא התבטלה ותמיד יש ליהודי מקום בו יכול הוא להתחבא!

נס הצלת ישיבת מיר

דוגמא מופלאה למה שניתן לזכות אם מקפידים להימצא בתוך החביקה של הקב"ה, הוא נס הצלתם של תלמידי ישיבת מיר בתקופת מלחמת העולם השנייה. את סיפור

המעשה שמעתי ממו"ר רבי ישע בער [בנו של הרב מבריסק זצ"ל], מהרב ר' יוסף לייס זצ"ל, ומעוד יהודים שהיו שם.

היה זה לפני כחמישים שנה. כל הישיבות, כל בתי הכנסת ובתי המדרש, ועם ישראל כולו - הכל עלה בלהבות אש. ודווקא אז, החליטה רוסיה לתת את העיר וילנא לליטא. היה זה צעד פוליטי כה מוזר ויוצא דופן, עד שהרב מבריסק זצ"ל קרא לו "נס וילנא"... וכך, הפכה וילנא לעיר שאינה שייכת לשום מדינה, ואלפי יהודים ברחו לשם. גם ישיבת מיר כולה, שמנתה כ-450 בחורים, מצאה שם מקלט.

כשהגיעו לווילנא, התפלגה ישיבת מיר לשלושה אגפים בשלושה מקומות שונים. כשראו בעלי הבתים של העיר שהגיעו כ"כ הרבה בחורי ישיבה - הם יצאו מגדרם! ממש לא ידעו את נפשם מרוב רצון אמיתי לכבד אותם! הם הוציאו את כלי הפסח, שבד"כ יפים יותר מהכלים שמשתמשים בהם בכל ימות השנה, בכדי לכבד את לומדי התורה שהגיעו לעיר! כבדו אותם ממש כבני מלכים!

לאחר מכן נרכשו עבורם כרטיסי נסיעה ברכבת, והיה להם מעמד של דיפלומטים. הם נסעו ברכבת לאורך כל סיביר במשך כמעט שבועיים! בזמן הנסיעה ישב הגר"ח שמואלביץ זצ"ל ליד רבי אהרון קוטלר זצ"ל, והם דיברו בלימוד כל משך הנסיעה. כשהגיעו למוסקבה, לקחו אותם לבית המלון הכי מפואר בעיר, כיאה לדיפלומטים...

כשהגיע זמן הארוחה, לא ידעו כיצד לכבד אותם, איזה תפריט להציע להם [היתה בעיה עם ענין הכשרות]... לבסוף הביאו להם סרדינים ותפוזים - מעדנים שכמעט ולא נראו כמותם באותם ימים טרופים, ימי מלחמת העולם. היו בחורים שזו להם הפעם הראשונה בחייהם שראו תפוז!

למחרת, עד שיגיע זמן יציאתם ממוסקבה ברכבת, הגיעו אוטובוסים לקחתם לסירובגן החיות... בעוברם ברחובות מוסקבה הבחינו בחורי הישיבה שתושבי העיר עומדים בתורים ארוכים שמנו 800, 1,000 ולפעמים גם 1,500 איש, כדי לקבל פרוסת לחם!

ומסופר, שאחד מבחורי הישיבה הסתובב ליד תור כזה שמנה כ-1,000 איש. אחד השוטרים הבחין בו שאינו מקומי ושאל לזהותו. הוציא הבחור את המסמכים שלו והסביר לשוטר שהוא מבית המלון ויש לו מעמד של דיפלומט. מיד נתן לו השוטר כיכר לחם גדולה, אך עדיין לא שלח אותו לדרכו, כי הוא רצה לעטוף את הלחם. היתה מהומה קלה עד שהצליחו למצוא חתיכת עיתון לעטוף את הלחם בצורה מכובדת. הרי לא שייך לשלוח דיפלומט למלון עם לחם בלתי עטוף!... אתם מבינים? כך היה היחס לבחור ישיבה צעיר בן 15! זאת בשעה ש-1,000 איש מחכים בתור לפרוסת לחם! בזמן שפולין כולה עולה בלהבות! וכאן יושבים 450 בחורי ישיבה בבית המלון הכי מפואר במוסקבה, ואוכלים לחם ותפוזים!

משם המשיכו בדרכם במחלקה הראשונה ברכבת, עד שהגיעו לשנחאי. שם החלו לחפש בית מדרש. והנה התברר שמספר שנים לפני כן נבנה בשנחאי בית כנסת מפואר [ע"י יהודי 'משוגע לדבר' שנכנסה לו מחשבה בראשו שצריך בית כנסת בשנחאי...], ומספר המקומות שבו היה בדיוק כמספר הבחורים של ישיבת מיר! ולשם הם נכנסו ולמדו.

מה עלינו ללמוד ממעשה זה?

ובכן, אף אחד לא יודע חשבונות שמים, אך דבר אחד ידוע, שכעשרים שנה לפני השואה, כשכל אירופה עלתה בלהבות אש ההשכלה, כאשר גם בישיבות הקדושות רח"ל נכנסה רוח ההשכלה, ואת ישיבת וולוז'ין נאלצו לסגור... [עם

כל הקדושה הנוראה של ישיבת וולוז'ין, אבל דווקא משם יצאו כופרים גדולים כביאליק, שלום עליכם ועוד כהנה וכהנה], רק לישיבת מיר לא חדרה ההשכלה הארורה. כולם שם היו אהובים וברורים. כשכל העולם עלה בלהבות, ר' ירוחם הצליח לבדוד פינה קטנה של קדושה, שבה נלמדה התורה הקדושה בטהרתה.

והנה עברו עשרים שנה, ושוב כל אירופה עלתה בלהבות אש, אש של כליה גשמית - הצורך הנאצי החל במלאכת ההשמדה! ומי הצליח להינצל מגיא ההריגה? - כל בחורי ישיבת מיר, אותם אלה שבודדו עצמם למען לימוד התורה ב'כוך' הזה, ניצלו בדרך מופלאה - ישבו בבית המלון הכי מפואר במוסקבה ואכלו תפוזים, נסעו כמו דיפלומטים במחלקה ראשונה ברכבת עד שנחאי, ושם נמצא להם בית מדרש מוכן, בו ישבו ולמדו 6 שנים, עד שלבסוף הגיעו לניו יורק.

תלמידי ישיבת מיר, היו שמורים ע"י שהתחבאו בתוך החביקה של השי"ת ושום משחית לא הצליח לפגוע בהם. "להודיע שכל קוויך לא יבושו ולא יכלמו לנצח כל החוסים בך".

גם אנחנו, בימים טרופים אלה - עלינו לחסות בצילו של השי"ת, להסתתר אצלו. נכון, שזה עדיין לא מספיק והאמת היא שעלינו לעשות תשובה ולזכות את כל העולם, אבל, כפי שאמרנו, סוף כל סוף כל אחד חושב על הצלת עצמו, ועלינו לדעת כי יש לנו היכן להתחבא. להיכנס לתוך היכלי התורה. שם אף אחד לא יוכל לפגוע בנו.

חומרת עון ביטול תורה

ישנה נקודה שעלינו להדגיש. לא מדובר כאן על מצות לימוד התורה. לא זאת הסוגיא. ודאי ש"תורה מגנא ומצלא" (סוטה כ"א ע"א). אך הנושא כאן אחר לגמרי: האהבה, השייכות שלנו עם הקב"ה.

והנה כשמדברים על מצוות ועבירות, יתכן שהצד החיובי הרבה יותר גדול, כמו שאמרו חז"ל (סוטה י"א ע"א) "לעולם מידה טובה מרובה ממידת פורענות", ולכן השכר על תלמוד תורה, שהוא "כנגד כולם", עולה על העונש המגיע לאדם על ביטול תורה. ואף שזוהי עבירה חמורה ונוראה, סוף כל סוף מידה טובה מרובה.

אך כשמדברים על השייכות, על האהבה והדבקות - כאן הצד של ה"סור מרע חשוב הרבה יותר מהצד החיובי של ה"עשה טוב". תלמוד תורה הוא דבר עצום ונפלא שעל ידו זוכים להיות דבוקים בקב"ה. אבל המושג של "ביטול תורה" טומן בחובו עוצמה אחרת לגמרי. כשאדם מתבטל מלימוד התורה, זוהי בעצם יציאה מה"בית" של השי"ת, כביכול 'פזילה' למקומות אחרים...

העולם מידרדר מתהום לתהום. החורבן הגדול התחיל לפני כמאתיים שנה כשחוברו והופצו בין המון העם ספרים בלתי ראויים, מלאי כפירה. המשכילים הדפיסו ספרים על גבי ספרים, עם קצת ליצנות, קצת כפירה וקצת סתם שטויות, והצעירים התחילו לקרוא אותם, ועי"ז נוצר קלקול בעם ישראל. אח"כ הומצאו הרדיו ושאר כלי התקשורת רחמנא לצלן. אין צורך לפרט אלו דברים חמורים נראים שם...

אבל, לדעתי ישנו דבר שהוא יותר גרוע מכל זה: משחקי המחשב! לפי דעתי - משחקי מחשב גרועים אף יותר מטלוויזיה!

הן כבר אמרו חז"ל (איכה רבה פתיחתא ב'): "מצינו שויתר הקב"ה על עבודת כוכבים ועל גילוי עריות ועל שפיכות דמים ולא ויתר על מאסה של תורה, שנאמר על מה אבדה

שביתו יישרף ולא להכניס מכשיר טמא זה. ומה בענין הביטול תורה העצום הכרוך במשחקי המחשב?!

כשאדם מתבטל מלימוד התורה הריהו מוציא את עצמו מהחביקה של הקב"ה. הוא נמצא בחוץ! וכשנמצאים בחוץ - חשופים לכל הסכנות שבעולם!

על זה צועק הנביא: "לך עמי בוא בחדריך!" כל יציאה החוצה מהווה סכנת נפשות - בגשמיות וברוחניות!

רק בבית המדרש אפשר להתחבא. שם, בתוך החביקה של הקב"ה - ניתן להיות מונח בלימוד, מונח בעבודת ה'.

"אלא כיעקב שקראו בית"

השייכות עם הקב"ה חייבת להיות בתוך "בית" ולא מחוצה לו. ענין ה"בית" היה חידוש של יעקב אבינו. "לא כאברהם שכתוב בו 'הר', שנאמר: אשר יאמר היום בהר ה' יראה, ולא כיצחק שכתוב בו 'שדה', שנאמר: ויצא יצחק לשוח בשדה. אלא כיעקב שקראו 'בית', שנאמר: ויקרא את שם המקום ההוא בית אל" (פסחים פ"ח ע"א).

אברהם אבינו סבר שניתן לעבוד את השי"ת ב"הר" - פשוט להתרחק משאון העיר, ולנדוד למקום מרוחק שאף אחד אינו מגיע אליו. יצחק אבינו טען: סוכ"ס הר הוא מקום הפקר, ואדם אינו מוגן שם. לכן, יש צורך ב"שדה" שהיא רשות היחיד.

אבל יעקב אבינו סבר אחרת: שדה היא אמנם דבר נפלא בהיותה מקום פרטי, אבל סוכ"ס אין שם מחיצות! יש צורך ב"בית" עם 6 מחיצות - מזרח, מערב, צפון, דרום, רצפה ותקרה. אם רוצים באמת ללמוד תורה ולהוסיף קדושה - צריכים להיות מוגנים מכל ששת הצדדים.

זהו "בית" - רשות-היחיד גמורה, מקום שאף אחד אינו נכנס לשם בלי לדפוק על הדלת.

עלינו להקדיש את עצמנו להשי"ת, להיכנס לתוך החביקה של הקב"ה. וגם כשמרגישים לפעמים שלא מסוגלים ללמוד, אל לנו לברוח למחוזות אחרים [משחקים, ספרי קריאה, עיתונים]. במצבים כאלו עדיף פשוט לשבת בחיבוק ידיים ולבהות בתקרה או להסתכל על השעון. העיקר לא לברוח, לא לעזוב את הקב"ה. זוהי דביקות עצומה!

אדם כזה מובטח לו שהקב"ה לא יעזבנו לרגע. הרי גם הוא לא עוזב את הקב"ה. כשהוא יכול ללמוד - הוא נכנס בעובי הסוגיא. וכשאינו יכול - הוא יושב אמנם בחוסר מעש, אבל עדיין בתוך "בית ה"

אשרי מי שזוכה להיכנס לתוך רשות היחיד של הקב"ה ולחסות בצילו.

הארץ, על עבודת כוכבים ועל גילוי עריות ועל שפיכות דמים אין כתיב כאן אלא על עזבם את תורתך - הקב"ה לא ויתר על עוון ביטול תורה. במשחקי המחשב פשוט לוקחים את ילדי ישראל ומקפידים להם את המוח שעוה על גבי שעוה... זה כל כך מושך! כמו אש! אין לשער כמה ביטול תורה כרוך בזה!

שמעתי פעם מאדם חכם מאוד הגדרה נפלאה אלו משחקים מותר לתת לילד ואלו משחקים אסור. מותר לתת לילד משחק כזה שכאשר הוא יגדל - יזרוק אותו. לא ראינו מעולם בחור ישיבה בן 22 שיושב ומשחק 5 אבנים... זהו מסוג המשחקים שנגמלים מהם במשך השנים, וכיון שכך - ודאי לא זיק לו. אבל משחק שאי אפשר להיגמל ממנו - אסור לשחק בו גם בקטנות!

לדאבונו נגע זה נכנס אפילו לתוך עולם התורה. מדובר במשחקים ממש "נקיים", לכאורה אין בזה שום נדנדוד עבירה! אבל הם נכנסים לתוך קודש הקודשים שלנו, ואף אחד אינו קם וצועק: "לא!!!". אדרבה, חושבים: איזו עבירה יש בהתבוננות בקוביות העולות ויורדות על המסך? אבל רבותיי, תבינו - התבוננות ממושכת במשחקים כאלו פשוט הופכת את השכל לאבן! וכך - מסוגלים אברכים לשבת ולשחק שעוה על גבי שעוה! ועלינו לדעת שדוקא כאן מונח ההבדל בין אברך שהוא תלמיד חכם לבין אברך בינוני.

מצינו במדרש (איכה רבה ב', ד'): "...ולמה חרבו [אותן עיירות]? א"ר הונא: משום שהיו משחקין בכדור בשבת, ולדעתי הפירוש כך: אנשי אותן עיירות היו צדיקים גמורים ולא עברו על שום איסור במשחק הכדור [ואף שלדעת הבית יוסף זה היה אסור, כי הוא פוסק שכדור הוא מוקצה (כמבואר בשו"ע או"ח סי' ש"ח סע' מ"ה)], אבל הם פסקו שכדור אינו מוקצה, רק שבשבת הם חיפשו איך להעביר את הזמן... הרי יש גבול כמה אפשר לאכול ולשתות. אם כן, מה אפשר לעשות כל השבת? לדבר דברים בטלים - אסור, לקרוא שטויות - גם אסור. ואז הם מצאו לעצמם פטנט עצום איך 'להרוג' את הזמן בצורה כשרה וישרה: לשחק בכדור, לזרוק מאחד לשני! היה זה ביטול תורה על טהרת הקודש, ללא שום נדנדוד של עבירה! בטוחני שהם שיחקו במקום סגור, ללא חשש של הוצאה מרשות לרשות וכו'.

ואע"פ כן, מעשה זה גרם לחורבן אותן עיירות. כי בזה הם הפריכו את כל המציאות של שבת! בשבת לא די בזה שאין עושים עבירות. שבת עניינה שייכות, דביקות! לכן, אין זה מן הראוי לבטל תורה ביום כזה.

גם בימינו מצא היצה"ר דרך להכניס אצל תלמידי חכמים ביטולי-תורה כאלה 'יפים', בלי שום נדנדוד עבירה! אין לך ת"ח שיסכים, חלילה, להכניס טלוויזיה לביתו. הוא יעדיף

כליל שבת קודש בין קבלת שבת למעריב

ישאו דברים הרבנים הגאונים

קויתיה ה' (א) - מורנו הגר"י טשזנר שליט"א

תפארת תורה - מורנו מרא דאתרא שליט"א

אילת השחר - הרב מנחם גולדברג שליט"א רב ביהמ"ד

זכרון אליהו - הרב עמנואל נשר שליט"א

קויתיה ה' (ס) - הרב עמוס פרץ שליט"א מרבני ביהמ"ד

שערי תפילה - הרב אליעזר איינהורן שליט"א

שמענו ותחי נפשכם

ניתן להאזין לשיחתיו המאלפת של הגאון רבי יונתן פולמן שליט"א בטלפון מספר: 0733-71-84-36

צריך כל אדם ללמוד הלכות בכל יום כדי שהלימוד יביאנו לידי מעשה... אך שיהיה ללמוד בכל יום... ואף שכל ד' חלקי שו"ע הם נצרכים למעשה מ"מ חלק זה הוא מוקדם לכל כי ידיעתו הוא הכרחי בכל יום מימי חייו לקיום התורה, ובלעדו לא ידים איש הישראלי את ידו ואת רגלו.

והיה מן הראוי שיקדים כל הלימודים היה צריך להיות בקי בחלק הזה כדי לידע את הדרך אשר ילך בה. (הקדמת מרנא ה'חפץ חיים' למשנה ברורה)

זו ההזדמנות שלך להצטרף ללימוד דף היומי בהלכה מידי יום שיעור דף היומי בהלכה מפי מורנו הגר"י טשזנר שליט"א בימים א' - ה' 20:30 - 21:00 בבית הכנסת קויתיה ה' (היכל שמואל)

בעקבות המצב הקשה השורר בארצנו הקרושה יהיה ניתן להאזין לשידור חי של השיעור בטלפון 0796076598 שלוחה 9 הצטרף גם אתה, וקנה קניין נצח בידיעת ההלכה

צורת המלחמה של עם ישראל והלימוד בזה

א. 'אמונת האמת' של כלל ישראל (כמבואר ברמב"ם מצות עשה נ"ח) היא שכל הנהגת הטבע, ובפרט הנהגת המלחמה תלויה בידי הקב"ה בהשגחה פרטית מדוקדקת.

הקו הישר הנמשך מתוך יסוד זה מבקש להראות את הצורה שבה עם ישראל היה נלחם, ולהוכיח כי בדורות הקודמים היתה 'אמונת האמת' משפיעה באופן מעשי, מוחשי וניכר לעין על טכסיסי המלחמה של כנסת ישראל.

"והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וגו' (שמות י"ז, י"א). וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה? אלא לומר לך; כל זמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה, ומשעבדין את ליבם לאביהם שבשמים - היו מתגברים. ואם לאו - היו נופלים" (ר"ה כ"ט).

חז"ן מתוך המשנה שחלק מהמלחמה הוא להסתכל כלפי מעלה ולשעבד את הלב אל הקב"ה. ולא זו בלבד, אלא שהעיקר במלחמה הוא שיעבוד הלב, שהרי כשלא היו משעבדים את ליבם - היו נופלים. ונראה פשוט, שדוקא בעת מלחמה, שעה שהעיניים ראות להדיא כי החרב היא המנצחת את המלחמה, יש לעורר את ההכרה והידיעה השכלית שאליבא דאמת אין הדבר כך, אלא רק שיעבוד הלב להקב"ה הוא המועיל לניצחון.²

ואין לומר שהיה הדבר מיוחד דוקא למלחמת עמלק, שהיתה מיד לאחר יציאת מצרים, ורצה הקב"ה ללמד את עם ישראל את חשיבות התפילה והדביקות בבורא. דהנה, מצאנו כי כל מלחמה באשר היא - מחוייבת להיות בשילוב של השתדלות גשמית ורוחנית כאחת, והא בלא הא - לא מהני.

כך שנו במדרש (במדב"ר פרשה כ"ב אות ג'): "אלף למטה וגו' י"א שני אלפים מכל שבט ושבט שלח, וי"א ג' אלפים מכל שבט ושבט. י"ב אלף משמרים את כליהם, עליהם נאמר (שיר השירים ד', ב'): שניך כעדר הקצובות שכולם מתאימות, וי"ב אלף לתפילה. ומנין שכן? שנאמר (במדבר ל"א, ד'): 'אלף למטה אלף למטה' הרי כ"ד אלפים, וימסרו מאלפי ישראל אלף למטה (שם, ה) - הרי י"ב אחרים".

הנה, מפורש בחז"ל כי בכל מלחמה היו יוצאים ג' חלקים שונים לצבא: כנגד כל לוחם שיצא אל שדה המלחמה, היה יושב כנגדו חייל שמשמר את הכלים ('עורף'), וחייל נוסף שהיה עומד ומעתיר עליו בתפילה.

[ודעת לנבון נקל כי בימינו רחוקה המציאות עד למאוד מצורת המלחמה המבוארת בחז"ל, שכן 'אנשי המלחמה' מרובים לאין ערוך מבני התורה, ואשר על כן חובתו של כל 'תופש תורה' היא כפולה ומכופלת, שכן עומד הוא כנגד כמה וכמה אנשים שהיו צריכים לעמוד יחד עימו לתורה ולתפילה.

ולא זו בלבד, אלא שבזמן השופטים והמלכים היתה היציאה למלחמה נעשית על פי דעת תורה, ואכן היתה השתדלות מוכרחת לפי כל גדרי הטבע שנמסרו לבשר ודם. מה שאין כן כיום, שאי אפשר לעולם לדעת מהן הסיבות האמיתיות שהביאו לתחילתה של מלחמה, ואם אי אפשר היה להתגבר על הבעיה בדרכים אחרות. וכיוון שכלל לא ברור שהיה הכרח לצאת למלחמה, אין ספק שהסייעתא דשמיא שצריכים הלוחמים גדולה לאין ערוך, שגם עצם מלחמתם אינה תואמת בהכרח לרצון ה'.

לא מצאנו בפסוקים או בחז"ל חילוק כל שהוא בין החיילים האוחזים בחרב לבין החיילים האוחזים בתפילה, ולפי מערכת שכר ועונש, אין כל ספק שגדול חלקו של החייל המתפלל על פני החייל הלוחם בפועל.⁴

תוספת העמקה וביאור ביסוד המובא לעיל

ב. דברי חז"ל הללו מלמדים כי יחד עם גזירת ההשתדלות חייבים גם להחזיק באמונת האמת, ולפעול בדרכים ששייכות במציאותן לשורש הבריאה, והיינו תורה, תפילה ומצוות. רק בשילוב בין ההשתדלות שהיא 'הנהגת השקר' לבין תורה ותפילה, שהיא 'הנהגת האמת' אפשר לזכות בדין, ועיין היטב בדברים, כי נוגעים הם ליסודות רבים באמונת ישראל.

זאת ועוד - יציאה למלחמה על ידי אנשי מלחמה בלבד, עלולה גם לעוות ולסלף את השקפת האמת.⁵ דהיינו, יתכן ואף אם לא יקחו אנשים לתפילה יעמדו רבבות מכלל ישראל להתפלל על קרוביהם וידידיהם, אולם בהעדר אנשים שזה יהיה תפקידם, עלול להיוצר מצב בו עם ישראל יחוש וירגיש כי עיקר המלחמה היא באנשי החיל, וכי את חיילי הצבא לוקחים מכל שבט ושבט רק לצורך המלחמה הגשמית. על מנת למנוע מציאות זו, חייבים לקחת גם אנשים מכלל ישראל שיהיו 'חיילי תפילה', שידע ויבין כל אחד מעם ישראל שיש להשפיע גם על העולם הרוחני, לכל הפחות כשם שמשתדלים בעולם הגשמי.⁶

1. מאת הרב תומר בכר שליט"א. שיחה זו היא 'גרגר' מתוך מערכה מסועפת בענייני השתדלות וביטחון, שעתידיה לצאת לאור בעז"ה ליארצייט הסמוך של מו"ר הגר"י הורוביץ זצ"ל.
 2. הגר"ר לויטור שליט"א הוסיף שבענייני ביטחון זמן הלימוד הוא דוקא קודם הניסיון, וכשמגיע הניסיון עצמו זהו מבחן לשיעור קניין הביטחון שנרכש קודם לכן.
 3. הוסיף מו"ר זצ"ל, שטענות זו (ביחס שבין לומדי התורה ליוצאים למלחמה) עלולה אף לגרום לחלקים בכלל ישראל לומר לבני התורה "האחיכם יבואו למלחמה ואתם תשבו פה" (במדבר ל"ב, ו'), כפי שלהבדיל טען משה רבינו לבני גד ולבני ראובן. אמנם, שוכחים הם אותם האנשים כי בשעה שיצאו בני גד ובני ראובן למלחמה, אחרי תוכחתו של משה רבינו - נלקחו כנגדם אלפים רבים של חיילים שכל עניינם היה להתפלל, וזאת בשביל לשמור על יחס נכון בין הלוחמים בפועל למשתדלים השתדלות רוחנית, ועיין.
 4. ואף במערכות שניטשו כאן בארץ ישראל, החוש מעיד שאין כל שייכות בין איכות הצבא וטיב כלי המלחמה לבין תוצאות המלחמה. במלחמת תש"ח היה כלל ישראל נטול כלי מלחמה כמעט לחלוטין, ואף על פי כן עם ישראל זכה להחזיק בחלקים גדולים מארץ ישראל. במלחמת תשכ"ז היו צבאות ערב ערוכים למלחמה, ובניסוי ניסים עם ישראל ניצח במלחמה. במלחמת יום הכיפורים ומלחמת לבנון היה עם ישראל בעמדה עדיפה על פני האומות שסביבו, ולמרות זאת - היו האבדות רבות לאין ערוך. ומאז ועד עתה - כלי המלחמה ומספר הלוחמים השתפר עשרות מונים, ולמרות זאת הדבר כמעט ולא בא לידי ביטוי מעשי בתוצאות המלחמות שכנגד בני ישמעאל שסביבו, ודו"ק היטב. מו"ר זצ"ל.
 5. ובשנת תשמ"ט מצאנו תוספת מעשית חשובה: אמנם, בדורנו אנו, אין כח לפעול בתפילה ובלימוד תורה כשם שפועלים בהשתדלות הגשמית, שכן ההסתרה היא גדולה יותר, וממילא חובת ההשתדלות גדלה. ממילא - יתכן מצב בו יהיו חייבים גדולי התורה, ורק הם, על פי דין להוציא גם את לומדי התורה למלחמה, אם אכן שיקול הדעת האמיתי יהיה שבלעדם לא יתכן בדרך הטבע לנצח, ובעזרתם יהיה הדבר אפשרי. אכן, שיקול זה אינו מעשי, שכן המציאות כאמור רחוקה מלהיות תלויה בשיתופם של לומדי התורה.
 זאת ועוד - אם על ידי ביטולם של התלמידים-חכמים יוצר מצב בו תתבטל התורה מכלל ישראל, אין היתר לצאת אפילו בכהאי גוונא, ושיקול זה תלוי בדעתם של גדולי ישראל בלבד. ומו"ר זצ"ל שמע מהסטיפלר זצ"ל שהחזו"א סבר שגם בשנת התש"ח, שמספר היהודים היה קטן ביותר, ובני התורה היו יכולים להועיל באופן ניכר, אסור היה לאפשר להם לעזוב את בית המדרש, מחמת סברא זו [ונחלק עליו בשעתו הגר"פ פרנק זצ"ל].
 6. ובשנת תשמ"ט נוסף: ובמלחמת עמלק, שהיא מלחמתם הראשונה של עם ישראל, ואף רומזת היא למלחמה האחרונה, שעתידיה גם כן להיות נגד עמלק (עיין רמב"ן

הנה, לעיתים חש בן תורה השוקד על תלמודו כי אין זה ראוי שימשיך לשבת בביטחה ובשלווה באהלי התורה, בעוד שאחרים מחרפים נפשם למות ונמצאים במקומות סכנה.

אולם האמת היא שלא זו בלבד שאסור לו להרגיש כך (שהרי בגדרי ההשתדלות הרוחניים הוא הוא המקיים והמחזיק של אנשי המלחמה), אלא אף אם חש הוא תחושה כל שהיא של שפלות, אסור לו לעזוב את משמרתו, ואינו יכול לטעון "תלמיד חכם שמחל על כבודו - כבודו מחול" (קידושין ל"ב). שכן, דוגמא לזה מצאנו במקדש, מתוככי שבת לוי שנבחר לעמוד לפני ה' ולשרתו, וכך אמרו (ערכין י"א): "אמר אבי: נקיטין משורר ששיער בשל חבירו במיתה, שנאמר (במדבר ג', ל"ח): 'והחונים לפני המשכן קדמה לפני אוהל מועד וגו' והזר הקרב יומת'... דתניא מעשה ברבי יהושע בר חנניה שהלך לסייע בהגפת דלתות אצל רבי יוחנן בן גודגדא אמר לו בני חזור לאחורין שאתה מן המשוררים ולא מן המשוערים".

והיינו, שבבית עולמים היו ב' תפקידים ללווים - האחד היה לשרי על הדוכן, והאחר היה לפתוח ולהגיף את השערים בשעת פתיחת המקדש ונעילתו. ואמר אביי שאין להחליף בתפקידים, משום שאם בן לוי שאמור לשורר על גבי המזבח מסייע (אפילו שלא בשעת שירה) ללוי אחר להגיף את הדלתות - מתחייב מיתה בידי שמים [וכן פסק הרמב"ם (פ"ג מכלי המקדש ה"א) ללא חולק]. ולמדנו מכאן כי כשהתורה מעמידה מישהו כבעל תפקיד - אין לו לבוש במלאכתו, גם אם בעיני אחרים נראית היא כפחות מכובדת ובעלת משמעות. ולא עוד, אלא שאם מישהו מסייע לו ומחליפו בעבודה - מתחייב המחליף מיתה, משום ששינה את התפקיד הראוי לו!

וכך גם בני התורה אינם מחוייבים לצאת למלחמה, ומאידך - מוטלת עליהם האחריות לדאוג לזכויות של כלל ישראל ושל החיילים בפרט, ואם מחליטים הם לזנוח את לימודם ולסייע במאמץ המלחמתי - דומים הן לבן לוי שמסייע לחבריו השוערים, משום שרוצה הוא להקל מכובד המלאכה שעליהם⁷, אכן, כשם שאסור להם לעזוב את משמרתם וללכת למלחמה - כך גם מחוייבים הם לעמוד על משמר התורה בכל כוחם ומרצם, ללא לאות וללא הפסקה (למעט צרכי הגוף ההכרחיים). הפטור מהסיוע במלחמה הוא ל'בני לוי', ועל כן צריכים הם גם לשמש כ'בני לוי', ולהיות דבוקים בתורה. מי שמתרשל ממלאכת שמים וסבור כי הופך הוא את התורה ל'קרדום לחפור בו' לחמוק מעזרה לאנשי המלחמה - הוא מחלל שם שמים, ומעיקר הדין חייב לסייע למלחמה!

[מספרים בעולם שבאחת ממלחמות צרפת, מינה המפקד העליון את אחד הקצינים לשמש כאסטרטג וטקטיקן ראשי במלחמה. ומכיוון שבזמנים ההם לא היתה אפשרות תקשורת, למעט שליחת רצים עם פקודות והוראות, היה תפקידו של אותו הקצין לתאם בין כל הפלוגות השונות.

באחד הימים החליט כי אין ביכולתו לראות איך שכל החיילים נלחמים בחזית, בעוד שהוא יושב במפקדה בעורף. אשר על כן - יצא אל החזית, כשהוא חדור רצון ואומץ להביא לניצחון - ואכן הצליח בדרכו שלו, וצרפת יצא כשידה על העליונה.

עם תום הקרבות ביקש המפקד הראשי להודיע שקצין זה יזכה לעיטור גבורה עליון, ולאחר מכן יוצא להורג. כשתמהו

השומעים לפשר גזר-דין משונה ותמוה שכזה, הסביר המפקד כי מצד הצלחתו בשדה-הקרב ראוי הוא לעיטור גבורה. אולם, יחד עם זאת, קצין זה מעל בתפקידו, ואילו היה צורך בכישורים המסויימים שלו במפקדה בשעה שיצא אל החזית - לא היה מי שיחליף אותו. אין כפרה לאדם שמועל בתפקידו, ואחת דינו - מוות בתליה.

סיפור זה מלמד היטב על גודל החובה המוטלת על כל בן תורה, שבשעת מלחמה חייב לאחוז בעץ החיים, וגם אם נראה שיכול להביא תועלת במקום אחר - אסור לו לזנוח את משמרתו ותפקידו כ'בן לוי'.

ואמנם, טעות ובלבול אלו, בין ההשתדלות הרוחנית (שהיא האמיתית) לבין ההשתדלות הגשמית (שהיא גזירה אך אינה אמיתית), הינה טעות נושנה, ונרחיב דברינו למען יעמדו על דיוקם.

המלחמה נגד יבין מלך כנען ושירת דבורה ומה שיש ללמוד מכך לעניינינו

ג. כשיצאו דבורה וברק בן אבינועם להילחם במלך כנען, היו מן השבטים שהצטרפו למלחמה, בעוד שאחרים משכו את ידם מלבוא אל הקרב. לאחר הניצחון, נתנבאה דבורה ב'שירת דבורה', ובה התייחסה לשבטים השונים (עיין שופטים ה', ט"ו-י"ח). נבואה זו היתה קיתון של רותחין על השבטים שלא יצאו למלחמה, ודברי הלל ושבח לשבטים שנטלו חלק במלחמה.

חובה עלינו להדגיש כי מי שצריך היה ללכת למלחמה ולא הלך - עבר בלאו דאורייתא של "לא תעמוד על דם רעך" (ויקרא י"ט, ט"ז), וגם אם לא היתה ההצלה מוטלת ממש לפניו, העניין והמהות של איסור זה ודאי היו קיימים. אין גם ספק שעברו על 'נושא בעול עם חבירו' ובאיסור "מבשרך לא תתעלם" (ישעיהו נ"ח, ז). כשדבורה הנביאה באה עימם בחשבון נוקב - היה זה בנבואה שנכתבה לדורות, ובזיונם נותר לנצח נצחים.

בתוך השירה אמרה דבורה גם שבח כללי, שאינו מתייחס אל שבט מסויים, וכך כתוב (שם, ט"ז-י'): "לבי לחוקי ישראל המתנדבים בעם ברכו ה'. רוכבי אתונות צחורות יושבי על מדין והולכי על דרך שיחו". תרגום יונתן בן עוזיאל מתרגם פסוקים אלו בזה הלשון: "אמרת דבורה בנבואה אנא שליחא לשבחה לספרי ישראל דכד הות עקתא ההיא לא פסקו מלמדריש באורייתא וכדו יאי להון דיתבין בבתי כנשתא בריש גלי ומאלפין ית עמא פתגמי אורייתא ומברכין ומודין קדם ה'. דהוו מבטלין עסקיהון רכיבין על אתנן דחשיקן בכל מיני ציורין ומהלכין בכל תחום ארעא דישראל ומתחברין למתב על דינא דהוו אזלין באורחתהון ומשתעין על גבורן דאתעבידא להון בארעא דישראל"⁸.

הנה, שיבחה דבורה הנביאה ב' חלקים בעם.

הא' - אלו שישבו ללמוד גם בזמן המלחמה, ולא זו בלבד אלא שלמדו בפרהסיה (וככל הנראה כבר אז היו בעם אנשים שטענו כי בזמן מלחמה, ובפרט מלחמת מצוה שכזו, חייבים כולם לצאת למלחמה, ולא טוב עושים אותם 'משתמטים' היושבים ולומדים בבית המדרש גם בשעה זו), ולא יצאו למלחמה, אלא עסקו בהשתדלות האמיתית. אנשים אלו ידעו את תפקידם, הבינו את גודל האחריות המוטלת עליהם, ולא

7. מו"ר זצ"ל סיפר שבזמן מלחמת יום-כיפור היו ב' בחורים בישיבת 'כפר חסידים' שמרוב רצון לסייע - יצאו מהישיבה והלכו לצבא, ושניהם נהרגו, ה"ד. הגר"א לופיאן זצ"ל אמר כי אם לא היו נהרגים - היתה זו פליאה בעיניו.

8. [ביאור: אמרה דבורה בנבואה: אני שליחא לשבח לסופרי ישראל, שכשהיתה המועקה ההיא (דהיינו המלחמה) לא פסקו מלדרוש בתורה, וכך נאה להם, שישבו בבתי הכנסת בפרהסיה, ומלמדים את הלבם דברי תורה, ומברכים ומודים לפני ה'. על שהיו מבטלים את עסקיהם, רוכבים על אתונות, שהיו עם 'פרסומות' לתורה, והולכים בכל תחום ישראל, ומתחברים לשבת ולדון דברים, שהיו הולכים בדרכיהם ומספרים על הגבורות שנעשו להם בארץ ישראל].

הקשיבו ולא השתכנעו מקולות ההמון שזלזלו בהם וטענו שיש לצאת ולהילחם.

ולא זו בלבד, אלא שעשו זאת בפרהסיא, בריש גלי. הם לא הסתתרו ולא התביישו בלימודם, אלא עשו זאת בבתי כנסיות ובתי מדרשות, לימדו את העם תורה ועסקו בתפילה⁹.

הב' - אלו שלאחר המלחמה יצאו לדרכים שבכל ארץ ישראל, על מנת לפרסם את ישועת ה' והגבורות שעשה במלחמה, שהיו למעלה מדרך הטבע. תלמידי-חכמים אלו, היו עוסקים במעט אומנות למחייתם [כמבואר ברמב"ם (פ"ג מת"ת ה"ט)] שגם העוסק מעט למלאכתו נחשב כמי ש'תורתו אומנותו'. אולם בעת ההיא הם ביטלו את עסקיהם, ואת הזמן הזה הקדישו לסיפורי הניסים שנעשו בארץ ישראל.

חזינן איך העמידה דבורה את ב' סוגי ההשתדלות זה לעומת זה, ואין ספק לכל הלומד את הדברים כי דבורה היתה שליחה של הבורא לשבח את לומדי התורה¹⁰. ובפרט את הלומדים בפרהסיא, בלי בושה וחשש מה יאמרו הסובבים.

דברי השולחן-ערוך וביאורם

ט. רוצים אנו להמשיך את הקו הלאה, ממציאות של מלחמה למציאות של חיי היום-יום. "אבל דבר שהוא צריך לשמירת העיר, כגון חומות העיר ומגדלותיה. ושכר השומרים, לא היו חייבין (א.ה. - תלמידי חכמים) לתת להם כלום, שאין צריכין שמירה, שתורתן שמירתם... ודוקא תלמידי חכמים שתורתם אומנותם, אבל אין תורתם אומנותם, חייבים. ומיהו אם יש לו מעט אומנות, או מעט משא ומתן להתפרנס בו כדי חייו ולא להתעשר, ובכל שעה שהוא פנוי מעסקיו חוזר על דברי תורה ולומד תדיר, נקרא תורתו אומנותו" (שו"ע יו"ד רמ"ג, ב').

והנה, יש שתמהים מדוע תלמידי חכמים פטורים מלשלם מיסים השייכים לשמירת העיר, הרי גם הם מחוייבים בהשתדלות, וביותר שגם הם עצמם פטורים, מכל מקום הרי יש לכל אחד מהם אחריות על כלל ישראל?

ביאור העניין הוא, שאם גם התלמידי-חכמים יתנו מיסים, עלולים כלל ישראל לסבור שעיקר ההשתדלות היא בהצבת שומרים ובניית החומה. על מנת להפקיע מהלך מחשבה זו, הפקיעו חז"ל מהתלמידי-חכמים את חובת התשלום, שהרי 'תורתם משמרתם'. בזה שיהיו בכל עיר ועיר אנשים הפטורים מהשתדלות גשמית, ומיוחדים להשתדלות רוחנית, תתברר דת האמת כי העולם הרוחני הוא עיקר מציאות האדם.

זאת ועוד. כנגד ההשתדלות הגשמית, זקוק עם ישראל גם להשתדלות הרוחנית. אם כן, אותם תלמידי חכמים העוסקים בתורה בהתמדה גדולה, הם הם המשתדלים

בהשתדלות האמיתית, ובזה נותנים הם את חלקם. ואפשר אף להוסיף ולומר - כיוון שעם ישראל צריך שמירה, והשמירה האמיתית היא בלימוד התורה וקיום המצוות, הרי שאלה ש'תורתם אומנותם' אכן נוטלים אחריות על כלל ישראל¹¹. דוקא הם, הלומדים ומרבים זכויות, מביאים לעיר את השמירה האמיתית לה היא צריכה, וממילא אין כל מקום לחייבם גם בתשלומי מיסי העיר לצרכי השמירה, ודו"ק היטב כי יסוד גדול הוא בתורה.

קיומם של לומדי תורה בישראל, בשיעור מסויים של כמות ואיכות, אינו עניין של 'הידור' או 'חומרא', אלא העמדת כל צורתו הנכונה של כלל-ישראל.

רק על פי יסוד זה ניתן להבין את הנהגתו של רבן יוחנן בן זכאי. סמוך ונראה לחורבן, בשעה שכלל ישראל סובל מרעב וממחלות שונות, הצליחו תלמידיו של רבן יוחנן בן זכאי להבריחו מחוץ לחומות במסירות נפש. רבן יוחנן בן זכאי התייצב לפני אספסינוס קיסר, ובפיו בקשה (גיטין נ"ו): "תן לי יבנה וחכמיה". ריב"ז אינו מבקש מזון או תרופות, רחמים על הנצורים בעיר או כל דבר אחר. רק את לומדי התורה מבקש הוא להציל - חכמי יבנה, שושלת בית רבי ורופא לרבי צדוק!

אין זאת אלא כי מבלעדי התורה אין כל זכות ואפשרות קיום לכלל ישראל, וככל שגדלה זכות התורה - כך גם מתאפשר קיום יותר יציב וברור לכלל כולו. אשר על כן - אין לבקש דבר מלבד חכמי התורה, וזאת אשר עשה ריב"ז - התאמץ להגדיל ולהאדיר את חלק לומדי התורה וחכמי שבכלל ישראל, אפילו בשעת צרה וחורבן נוראיים!

אין כל ספק או פקפוק שאכן יהיה בכל דור ודור גרעין שכזה שמחזיק באמת בכל כוחו, שהרי הובטחנו בנבואה "כי לא תשכח מפי זרעו" (דברים ל"א, כ"א). הספק היחיד הוא מי יזכה להיות נמנה על קבוצה זו, שהיא נשמת אפו של עם ישראל, והיכן תוכל היא להתקיים. במהלך שנות הגלות נדהה התורה מבבל לאשכנז דרך ארצות דרום הים התיכון (הגאונים היו בבבל, ד' השבויים נפדו בקהילות צפון אפריקה, ורש"י ותוס' היו באשכנז) ומשם לספרד (בזמן רבנו יונה, הרשב"א, הריטב"א), ועוד נדודים שונים שאלו. ארץ ישראל היא המקום המובחר ביותר ללמוד בו תורה, אך כל זאת רק בתנאי שאכן מאפשרים ללמוד! אם אי אפשר ללמוד תורה כראוי בארץ ישראל - הסברא נותנת שיש חיוב לברוח חזרה לחוץ-לארץ. יזכנו ה' לאויר ארץ ישראל המחכים, ומתוך ריבוי הלימוד בקדושה ובעמל, נזכה גם לקיום ברכת "ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד" (ויקרא כ"ו, ו')¹².

לע"נ האברך הרב יעקב ישראל ורשואר ז"ל
בן יבדלחט"א הרב חיים יצחק שליט"א
נלב"ע כ"ח תשרי תשפ"ג תנצב"ה
הונצח ע"י הרב פנחס שוויץ שליט"א

לע"נ האשה החשובה
מרת חיה פרידל ב"ר מאיר ע"ה
נלב"ע ד' חשוון תשע"ט תנצב"ה
הונצח ע"י בנה הרב אליהו זלצמן שליט"א

לע"נ
מרת מרים ע"ה בת החבר ר' אהרן הכהן ז"ל
נלב"ע ד' חשוון תשפ"ג תנצב"ה
הונצח ע"י בנה הרב עמנואל נשר שליט"א

9. הוסיף מו"ר זצ"ל כי מתוך הדברים גם מתברר בצורה חדה ונוקבת כי אין ספק שכל ההיתר שהיה לאותם לומדים קדושים הוא אך ורק משום שישבו בבתי הכנסת בהתמדה גדולה. אין כל היתר להתבטל או לנפוש בשעה שיש מלחמה, ואנשים אחרים מחרפים נפשם בפן הגשמי. חובה היא ללמוד בהתמדה שאינה פחותה מהתמדת המלחמה של החייל, וכל שכן שאין לצאת מהישיבה למקומות אחרים בשעות שאלה, בהן מידת הדין מתוחה.

10. סיפר מו"ר זצ"ל כי הגרא"י פינקל זצ"ל (ראש ישיבת מיר אחרי השואה) תיקן לומר רק פרק תהילים אחד בזמני מלחמה, והיה רגיל להוסיף ולהדגיש לכל בחורי הישיבה שיכוונו בלימוד התורה - שיהיה לתועלת כלל ישראל ויוצאי המלחמה. כה עז היה רצונו להשריש את מעלת התורה על פני כל השתדלות אחרת (כולל תפילה), שאפילו בשעת מלחמה לא ריבה באמירת תהילים, מפני שהדבר יפגע בחשיבות התורה.

עובדה זו דומה למפורסם בשם החזו"א שההיתר לחלל שבת עבור פיקוח נפש הוא רק באופן שחילול השבת הוא 'מקומי', דהיינו שאינו מביא לזלזול של השבת ולעיקירתה (אפילו במעט). אולם אם מחמת ריבוי מקרי פיקוח נפש יבואו לעקירת השבת - אין כל היתר לזה. כך גם בתורה - אם ריבוי התפילה יביא לעיקרת חשיבות התורה - טוב יותר להרבות בתורה ובזה לגרום לחשיבותה ולרוממותה, כך שעל ידי התורה תבוא לכלל ישראל גם הישועה הנצרכת.

11. הוסיף מו"ר זצ"ל (בשיחה משנת התשנ"ט) שמאחר ולימוד התורה הוא השמירה של כלל ישראל, הרי שיש להתייחס אל הלימוד כאל שמירה - ברצינות, בהתמדה, ללא הרף וללא לאות, ממש כחייל על משמרתו ואף יותר מכך. כל תשומת הלב, הריכוז והאחריות צריכים להיות על מימוש חובת השמירה, ללא כל הוראת היתר או קולא, ומבהיל הוא למתבונן.

בישיבה בשעת מלחמת המפרץ - אסר על בחורים לחזור לבתיהם במשך כחודש וחצי, כשם שהחיילים לא חזרו ממשמרתם, והקפיד מאוד על שמירת הסדרים בריחא וגולה ובתוספת התמדה. בחור אחד העלה בדעתו שאין ההנהגות הללו מוכרחות וחזר לביתו - וסולק מהישיבה עד לסוף זמן קיץ באותה השנה.

12. ועיין במה שנתבאר בדולה ומשקה "סגולות התורה" בשיחה "תורת אומנותו (ב)", אותיות י"ג ו-ט"ו.

דברי הספד קינה ונהי שנאמריו אחר מיטתו של האברך היקר

הקדוש הרב בנימין רחמים הי"ד
שנרצח ע"י בני עוולה ביום שמחת תורה

הספד מאת מורנו מרא דאתרא שליט"א

היו עוד קרבנות אבל הוא הרי מתוך הבית מדרש מתוך בית המדרש לקחו אותו, מצאנו את הכובע וחליפה שלו והטלית בקיורת--- משם הוא נלקח לישיבה של מעלה.

רבינו ר' ניסים קרליץ זצוק"ל אמר כתוב בגמ' מי שנפטר אחר יום הכיפורים סימן יפה לו אמר ר' ניסים זצ"ל שהיו מגדולי עולם שנפטרו לא רק אחר יוהכ"פ אלא עברו את חג הסוכות ואת שמחת תורה. ידוע שר' ניסים עצמו ג"כ נפטר בשמחת תורה.

ר' בנימין עברת את יוהכ"פ את סוכות רקדת בהקפות של ליל שמחת תורה ומשם עליית מתוך תשובה מיראה תשובה מאהבה, עולה תמימה--- עולה תמימה---

רבנות, כשמקריבים קרבן צריכים לעשות תשובה. "אחד מבני החבורה שמת תדאג כל החבורה" אנחנו בני החבורה נמצאים פה. חז"ל אומרים 'איבעית אימא גדול איבעית אימא קטן' היית גדול והיית קטן שהקטנת את עצמך.

רבנות, אני לא יודע להגיד עצות, אנשים שואלים במה להתחזק, לב יודע מרת נפשו כל אחד צריך לחשוב בעצמו, שלא הקרבנו כאלו קרבנות וח"ו הקב"ה יגיד "לשוא הכיתי את בניכם, מוסר לא לקחו".

כמה יתומים חדשים רח"ל אצלנו בקהילה, ח"ו שהכל יהיה לשוא, אם לא נתגדל במשהו, לא נתקדם במשהו, לא נהיה אחרים במשהו, ח"ו שזה לא יקרה.

ח"ו שנעבור את התקופה הנוראה הזו בלי איזה שינוי בחיים אם זה בתורה הקדושה, בקדושה, ביראת שמים, בלימוד המוסר.

אמרו שהרב זילברשטיין שליט"א אמר שברור לו שצריכים להתחזק בשמירת שבת ללמוד הלכות שבת בסעודה, מגיעים ימי החורף שההכנות של שבת לא יהיו סמוכות לשבת--- כל אחד יקח איזה סוגיה לעצמו שנוכל לומר לקב"ה הקרבנו קרבן אנחנו סומכים את ידינו על הקרבן הקדוש הזה ואנחנו רוצים לחזור בתשובה שלימה.

הר' בנימין אתה הולך לפני כסא הכבוד. מקובל שאלו שנהרגו בידי הגויים ימח שמם על היהדות שלהם עולים למעלה למעלה אתה הרי קידשת שם שמים בחיך וקדשת במותך, אין ספק שאתה עכשיו עולה לכסא הכבוד.

אוי מה היה לנו, הרב בנימין איננו---

חז"ל אומרים 'איזהו בן עולם הבא, שייף עייל ושייף נפיק וגריס באורייתא תדירא', הוא הציור שהיה לנו, לכולנו, שייף עייל ונפיק כל היום עסוק בלימוד התורה והכל מתוך צניעות וענווה, זכינו לראות אותו בכולל ערב כל יום באותו מקום, בלי שום הפסקה ועכשיו נפקד מקומו---

ר' בנימין הרבה הכירו אותך אבל אני לא יודע כמה הכירו אותך, היה לך הרבה פנימיות---, קצת היה לנו קשר שאבדל לחיים טובים.

רבנות, מה שאני הכרתי ויכול להעיד, אנחנו מקריבים היום 'עולה תמימה' יש הרבה לומדי תורה ב"ה, אבל לא כולם מזוככים במידות טובות. יש כאלו עם מידות טובות אבל לא תמיד עם יראת שמים כמו שצריך, לא תמיד עם שמירת הפה כמו שצריך.

ר' בנימין אתה היית עולה תמימה כל היום בלימוד ומצד שני מלא בענווה ובמידות טובות, פה קדוש. כמה פעמים דיבר איתי בכל מיני עניינים נצרכים, אבל כשזה הגיע לאנשים אף שזה היה לתועלת, לא הוציא דיבור רע על מישהו אחר הכל ברמזים שאפשר להבין. היה לו פעם ענין שהיה לו מזה הפסד גדול והוא ויתר הרבה העיקר לא לריב עם אנשים.

רבנות, זה הקרבן ציבור שאנחנו מקריבים היום.

מסופר על ה'חפץ חיים' הקדוש שהיה לו חתן שקראו לו ר' הירש לויסון זצ"ל הוא היה גאון וקדוש ונפטר צעיר, אמרה הבת שלו לח"ח וכי לא היה לקב"ה את מי לקחת רק את הירש' שלי--- אמר לה הח"ח תדעי לך היתה גזירה גדולה על עם ישראל והקב"ה לקח את ר' הירש כדי להציל את עם ישראל.

רבנות, כולנו יודעים עכשיו באיזו סכנה גדולה היינו בשמחת תורה הזה. לא ידענו בשעת מעשה--- היינו בהקפות רקדנו ובמרחק של כמה מאות מטרים מאתנו היו מרצחים. זה ניסי ניסים שאי אפשר לתאר, אי אפשר להבין--- לא ידענו, אילו ידענו אולי היינו עושים אחרת, אבל לא ידענו את גודל הסכנה. אבל הקב"ה היה צריך קרבן להגן עלינו זה הקרבן שלנו ר' בנימין.

אחד מבני החבורה, בחיר שבחבורה אתה הגנת עלינו כל מי שיש לו עינים לראות--- זה הקרבן שהגן עלינו. אמנם

לעילוי נשמת מורן ראש הישיבה הגאון הגדול רבי דן ב"ר ירחמיאל אונגריש זצוק"ל חתן מורן רבי ראובן גרוזובסקי זצוק"ל ונכד מרנא בעל ה'ברכת שמואל זללה"ה ראש ישיבת 'בית מדרש עליון' באר"י-ובגולה נלב"ע ג' חשון תשע"ב הונצח ע"י תלמידיו

ה"ה הרב אהרן מאניץ שליט"א, הרב שמעון פייגנבוים שליט"א, הרב מנחם שניידר שליט"א, הרב שאול ויצמן שליט"א

אשרי אביו שלימדו תורה, אשרי יולדתו! לע"נ הוריו של רבינו הכהן הגדול מאחיו מרנא ראש הישיבה רבי אהרן יהודה לייב שטיינמן זצוקלה"ה הרב נח צבי ב"ר ראובן דב שטיינמן הי"ד ורעייתו מרת גיטל פייגא הי"ד וילדיהם הי"ד נלב"ע ד' חשון תש"ג תנצב"ה הונצח ע"י נכד הרב נח צבי שטיינמן שליט"א

לע"נ ידידנו היקר האברך החשוב לא מש מאהלה של תורה וגריס באורייתא תדירא

הקדוש הרב בנימין רחמים הי"ד ב"ר אשר ז"ל ותבלחט"א מרת בלהה תליט"א

שנסתלק מעמנו בגזירת שמיים על ידי בני עוולה בעיצומו של יום שמחת ליבו - יום שמחת תורה

גדול כים שברנו מי ירפא לנו

בעל הנחמות יאמר למשחית הרף ויאמר לצרותינו די וירפא שבר עמו ומחץ מכתו ירפא

הונצח ע"י לומדי כולל ערב בביהמ"ד קוית' ה'

תהיה מליץ יושר עלינו על כל עם ישראל בשעה הקשה הזאת אין אתנו יודע עד מה. מתחננים לבורא עולם שיחוס על עמו ישראל אתה הרי קרבן הלכת להקריב את עצמך. תעלה לפני כסא הכבוד ותזרז את ביאת משיח צדקנו במהרה בימינו, ובלע המות לנצח ומחה ה' אלוקים דמעה מעל כל פנים ונאמר אמן.

תהיה מליץ יושר, דבר ראשון על הרבנית שלך, איזה שלום היה בבית שלך איזה שכינה היתה בבית שלך, בית שהשכינה הקדושה שרתה שם. על הבנים הנפלאים שלך על הבנות על החתנים על הצאצאים הנפלאים שזכית לגדל שימשיכו להתגדל בדרך שלך שאתה רצית, שימשיכו הלאה להתעלות בתורה ויראת שמים. תהיה מליץ יושר על כולנו בני הקהילה הקדושה הרגשנו אותך כולנו כאחים נבדל לחיים טובים אין אף אחד שהיה לו איזה טענה עליך, היית טוב עם כולם.

הספד מאת הרב אביטל שליט"א

הוא היה 'רשם' של הכולל. כמה פעמים אמר שהכולל רוצה שהוא גם ידווח על אברכים, הוא הסכים רק לעדכן על שעות נוכחות שלהם אך לא הסכים לדבר ולפרט מעבר לכך. הוא היה יושב על כל אברך ע"מ לסייע לכל אחד במה שאפשר בכדי שיקבלו יותר. מעולם לא נראה כועס. כמה צדקות הוא עשה כמה צדקות בסתר הוא עשה. היו כמה אברכים שהיה מעביר להם כל חודש סכום כסף והכל בסתר. פעל בכל כחו למען ישיבת בין הזמנים. תמיד היו רואים אותו בבית הכנסת קויתי עם ספר 'חפץ חיים' של דרשו.

"דודי ירד לגנו ללקוט בשושנים" הקב"ה לקח אותו מאתנו כך הקב"ה רצה. כמה קרבנות עם ישראל הקריב, זה אחד מהקרבנות של הקהילה כולה, ולכן צריכים אנו להתחזק במה שאפשר.

לפני כמה חודשים נפטר בנו של אחד מבני הקהילה, הוא בא אל אחיו בחלום במוצאי יום כיפור ואמר לו 'זרות קשות נגזרו על עם ישראל ולכן צריכים להתחזק מאד בתשובה'.

אנחנו מבקשים שיעלה לפני כסא הכבוד לפני בורא עולם, שיתפלל על האלמנה, על הבנים היקרים, על הבנות היקרות, על כל בני הקהילה הקדושה ועל כל עם ישראל.

יה"ר שהקב"ה יתעורר ברחמיו עלינו ועל כל עם ישראל על כל החטופים ועל כל החולים שהקב"ה ישלח להם רפואה שלימה וישמור עליהם מכל צרה וצוקה, ובלע המות לנצח ומחה ה' אלוקים דמעה מעל כל פנים ונאמר אמן.

הגמ' אומרת במס' שבת דף ל' שדוד המלך ביקש מהקב"ה לדעת מתי יפטר מן העולם אמר לו הקב"ה שלא מגלים דבר זה לשום אדם. אמר דוד לפחות שיאמר לו באיזה יום אמר לו שיפטר בשבת. אמר לו אולי ביום ראשון אמר הקב"ה א"א כיון שהגיע זמנו של שלמה המלך ואין מלכות נוגעת בחברתה. אמר דוד אפטר ביום שישי אמר לו הקב"ה כי טוב יום בחציריך מאלף טוב לי יום א' שאתה עוסק בתורה יותר מאלף עולות שיקריב שלמה.

אומר רש"י שלא רצה להפטר בשבת כיון שאז לא יספידו אותו, שתיכף יקברו אותו במוצ"ש כיון שלא מלינים את המת. דוד הסכים לוותר על יום מחייו בשביל ההספד. ההספד הוא בעיקר כדי לעורר אותנו וע"י שאנחנו מתעוררים זה זכות לנפטר.

הרי שהנפטר נמצא בעת ההספדים, הוא שומע את ההספדים, הוא שומע מה מדברים עליו, הוא שומע אותו עכשיו, הוא נמצא אתנו כעת. כפי שהגמ' בשבת דף קנ"ג אומרת "אמר ליה רב לרב יהודא בר שילת אחים לי בהספידא" - תחמם את הציבור בשעת ההספד, "דהתם קאמינא" - כיון שאני יהיה בזמן ההספד ואסתכל על הציבור אם ואיך יתחמם לבם.

הגמ' אומרת "שלחו מתם איזהו בן העולם הבא שייף עייל שייף נפיק ועסיק באורייתא תדיר". זו היתה ההגדרה של המנוח. מי שהסתכל על ר' בנימין ראה ממש שייף עייל שייף נפיק. כל הזמן היה עוסק בתורה.

הספד מאת יבדלחט"א הבה"ח אשר חיים נ"י - בנו של הקדוש הרב בנימין רחמים הי"ד

פעמיים ברכת כהנים, בנץ החמה ובמניין השני, וכשחזרת היית בסיפוק גדול שהצלחת בשאיפתך, אחר כך בסעודה בסוכה אמרת בדברי תורה, הבאת את דברי הגמרא שרבי סבל עשרים ושתיים שנה מכאבי שיניים, מכיון שעגל ברח מן השחיטה והסתופף בשולי גלימתו, והוא אמר לו "לך כי לךך נוצרת", והקשית, במה רבי חטא, הרי כן הוא האמת, שסוף כל בהמה לשחיטה, ואמרת--- אמרת שהוא היה צריך לפייס אותנו, לנחם אותנו, לדבר איתנו בנועם. ואמרת שכעת אנו בצילא דמהימנותא, בתוך הסוכה, ומוכרח שהקב"ה ישמע את תפילתנו, כי אנו מסתופפים בצילו. ובפרט שהיית בכותל המערבי, קרוב לשכינה הקדושה, כך אמרת--- אבל כנראה שהקדוש ברוך הוא השתוקק לתפילתך רצה אותך עוד יותר קרוב אליו--- אבא--- אבא--- לכן עלית אליו למרום---.

אבא, אתה עכשיו עולה לשמי מרומים תחת כנפי השכינה, תתפלל עלינו חזק שנלך בדרך התורה, בדרך, בדרך הענווה שלך--- אנחנו צריכים להיפרד--- אנחנו צריכים לדעת דבר אחד, שאולי בעולם הזה יש הרבה ספקות והרבה שאלות, אבל בעולם האמת הכל ברור כשמש, אין שום שאלות. המשך בעמ' 16

אבא, לא הצלחנו להיפרד ממך. מי שהכיר אותך באמת מקרוב ידע שלא עשית שום רעש, שום דבר, הכל בהצנע לכת, הלכת לכל דבר שבקדושה, לא וויתרת, לא וויתרת תמיד. כל המסירות נפש הזו בחיך, למרות שהיו הרבה נסיונות והרבה קשיים בחיים, אבל אתה לא וויתרת על הכולל, כל יום, יום שלם, כולל בוקר, כולל צהריים, כולל ערב, ומי מדבר על הכולל של לפנות בוקר, כל בוקר בשעה ארבע לפנות בוקר היית קם משכים, יום יום, ולא היית עושה הרבה רעש וצילצולים, היית עושה רק בינך לבין בורא עולם.

סיפרו לי כמה שבאמת ברישומים של הכולל היית מתחשב באברכים, וגם זה היה בשקט, שאף אחד לא ידע. וכמה מסירות נפש שלך מאז שהיית קטנים, דאגת רק תמיד שנגדל לתורה לחופה למצוות, זה היה דרך חיים, אין ספק שבגלל זה זכית שכל המשפחה, כל הבנים וכל הבנות והגיסים בדרך השי"ת.

אמרת לנו שתמיד שאפת ורצית להגיע לברכת כהנים בחול המועד בכותל המערבי להתפלל שחרית, ובשנה האחרונה זכית, נסעת בעוד לילה והלכת לתפילת הנץ בכותל ושמת

בענין חיוב תפילה בעת צרה

בירורים ועיונים בדעת הרמב"ן והסמ"ק במצות תפילה בעת צרה

שמקשה על הרמב"ן ומדוע ימנה כמצוה בפנ"ע לזעוק על הצרות והרי כבר נצטוינו בתרועת החצוצרות עיי"ש [ואמנם לא בריא אם כוונתו להקשות אף על תחילת דבריו אף שם לא מנה זאת כמצוה בפנ"ע, או שרק על סוף דבריו שנסתפק הרמב"ן למנות זאת כמצוה בפנ"ע]

שני ענינים במצות התפילה בעת צרה

ונראה בביאור דברי הרמב"ן, שהנה בתחילת דבריו שכתב שנצטוינו בשעת הצרות, כתב להדיא שאינו רק להתפלל אלא ש"מכלל העבודה שנלמד תורה ושתפלה ושנהיה עינינו וליבנו אליו לבדו כעיני עבדים אל יד אדוניהם", הרי שגדר המצוה הוא שכשיש צרות ח"ו אז הוא זמן להתקרבות מחודשת לה' שזה תכלית הצרות כנגד מה שנתרחקנו מה' ועל ידי זה באו הצרות, אז מוטל עלינו להתקרב אליו ולהרגיש כעבדים אל אדוניהם, וענין העבודה כאן הוא כענין העבודה הכללית של כל מצוות ה', ורק שבזמן הצרות הוא זמן לחדש עבודה כללית זו, שזה ענין הצרה לעוררנו על ריחוקינו מה' ושתקרב אליו ית', וזה בין בתורה ובין בתפילה, ובכללות שייך ענין זה לתשובה שנצטוינו לשוב אל ה', וכמו שכתב הרמב"ם ריש הלכות תעניות "מצות עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שתבא על הצבור, שנאמר על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות, כלומר כל דבר שייצר לכם כגון בצורת ודבר וארבה וכיוצא בהן זעקו עליהן והריעו. ודבר זה מדרכי התשובה הוא, שבזמן שתבוא צרה ויזעקו עליה ויריעו ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן ככתוב עונותיכם הטו וגו', וזה הוא שיגרום להם להסיר הצרה מעליהם."

ולכאורה גם מצוות החצוצרות הוא מענין זה, לעורר לב האדם אל ה'. ונתבאר שענין התפילה הוי מעשה התקרבות אל ה' והוי בתורה או בתפילה ומוכן שאין זה נמנה למצוות תפילה שאינו דין בתפילה בעצם.

ומה שסיים הרמב"ן לבסוף שאולי יש למנות מצוות תפילה למצוה בפנ"ע שבעת הצרות צריך להתפלל, שם רוצה לומר שאולי נאמר מצוה על החפצא בתפלה במסויים, ואינו רק כהיכ"ת להתקרבות ולחזור לעבודתו ית', וכמו שמבואר בלשונו שנצטוינו להתפלל שנאמין שהוא ית' שומע תפילה והוא המציל מהצרות בתפילה וזעקה, וגדר המצוה נראה לבאר שאינו כהיכ"ת להתקרב אליו (שהוא הענין הקודם וכנ"ל) אלא דשייך למצוות אמונה ביחוד ה' והשגחתו עלינו, שהנה אדם שיש לו צרה ל"ע, ויש לו אב רחמן שיכול להושיעו מצרתו הרי אין ספק שיפנה אליו ואם לא כשטוה יחשב, ואם אינו פונה או שמפקפק ברחמיו עליו או ביכולתו להושיעו, וכך אנו בניו של השי"ת ואם קורה ח"ו צרה נצטוינו להתנהג אליו ית' כמו האמת הגמור שהוא אב הרחמן וביכולתו להושיענו, וכאן הוי דין במסויים על מעשה התפילה ואינו שייך למשל לתורה [ואף שוודאי לימוד התורה פועל זכויות להנצל, אבל אין בזה את הגוון של ההרגשה הפשוטה לבקש ממי שיכול להושיע, ולכן אם אינו עושה כן לא נחשב כמבטל מצוה אבל תפילה זהו מעשה פשוט של בקשה ממי שיכול להושיע ואם אינו עושה כן מבטל מצוה]. וזה שכתב שצריך ראשית "שנאמין שהוא יתברך שומע תפילה" היינו שמשגיח עלינו ורוצה בנו "שהוא המציל מן הצרות בתפילה וזעקה" היינו שביכולתו להושיע, וזהו הנהגתו להושיע למי שונה אליו בתפילה ובזעקה, וכל זה הוי מצוה מסויימת על מעשה תפילה, ושייך להכרת יחודו

נבוא לברר בעזה"י דיני וגדרי המצוה של תפילה בשעת צרה לדעת הרמב"ן והסמ"ק, והדברים צריכים ליבון וביור, והענין נוגע להלכה ולמעשה לא תקפ"ץ.

ביאור דברי הרמב"ן על תפילה בשעת צרה

נפתח בדברי הרמב"ן בהשגתו על הרמב"ם בסה"מ (מ"ע ה') שמנה מצוה דתפילה כמצוה בפני עצמה, וילפינן לה מלעובדו בכל לבבכם, ד"לעבדו זו תפילה", ולדעתו יש מצוה להתפלל בכל יום, והרמב"ן הוכיח שתפילה דרבנן, ומה שנאמר מצות עשה 'לעבדו בכל לבבכם', מבאר הרמב"ן שהיא מצוה כללית בכל המצות שתהיה עבודתנו לקל ית' בכל לבבנו, כלומר ככוונה רצויה שלמה לשמו בלא הרהור רע וכו'.

ואחר כך כתב שמה שדרשו בספרי 'ולעובדו זו התלמוד, דבר אחר זו תפילה' אסמכתא היא, או לומר שמכלל העבודה שנלמד תורה ושתפלה אליו בשעת הצרות, ותהיינה עינינו וליבנו אליו לבדו כעיני עבדים אל יד אדוניהם, ומביא על זה הפסוק ד"וכי תבואו מלחמה בארצכם על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות ונזכרתם לפני ה' אלוקים" והיא מצוה על כל צרה וצרה שתבוא על הציבור לצעוק לפניו בתפילה ובתרועה, וזה הענין שביאר שלמה ע"ה במלכים ח' בהעצר השמים ולא יהיה מטר וכתב רעב כי יהיה וכו' ופרש כפיו אל הבית הזה וכו'. ומבואר בדבריו שמה שדרשו חז"ל מצות תפילה מ'לעובדו' הוי או אסמכתא בלבד, או על שעת הצרות שאז איכא מצוה לזעוק אל ה' וכמו שמבואר מהפסוק דכי יבוא הצר וכו' ונזכרתם, ועיי"ש שכתב שאולי יש למנות מצות "ולעובדו" על ענין מיוחד שיהא כל לבבנו מיוחד אליו יתעלה בענין עבודת המצות.

ובסוף דבריו שם מסיים הרמב"ן: "ואם אולי יהיה מדרשם בתפלה עיקר מן התורה, נמנה אותו במניינו של הרב ונאמר שהיא מצוה לעת הצרות שנאמין שהוא יתברך ויתעלה שומע תפלה והוא המציל מן הצרות בתפלה וזעקה. והבין זה".

ומבואר שבא להוסיף על דבריו לעיל, שעד כאן עדיין לא מנה תפילת בתורת מצוה בפנ"ע, וכאן כתב שאולי יש למנותו כמצוה שצריך להתפלל בעת הצרות, וכתב בלשון "אולי", ומשמע שלא ברירא ליה [ובאמת במנין המצוות דידיה סילק מן החשבון מצות תפילה שמנה הרמב"ם ולא כתב שיש למנות תפילה בשעת צרה] והחינוך מצוה תל"ג כשמביא דברי הרמב"ן כתב "והוא כמספק יאמר שהמצוה היא להתפלל ולזעוק אל ה' בעת הצרה", ואמנם בסוף דבריו כתב החינוך בפשטות שמי שצר לו ולא קרא לה' להושיעו ביטל עשה זו כדעת הרמב"ן ועונשו גדול מאוד שהוא כמסיר השגחת ה' מעליו יעו"ש. [ובדברי הסמ"ק מתבאר נמי הך ענין דתפילה בעת צרה וכמו שיבואר לקמן. והמג"א סימן ק"ו מנה ג' שיטות בזה; שיטת הרמב"ם שתפילה בכל יום מן התורה, שיטת הרמב"ן דתפילה דרבנן, ושיטת הסמ"ק שיש חיוב תפילה בעת צרה. יעו"ש].

והנה בדברי הרמב"ן יש קושי לכאורה, שבתחילה כתב שיש חיוב תפילה בעת הצרה וזה נכלל בהדין של כי תבואו וכו', שהיא מצוה על כל צרה וצרה שתבא על הציבור לצעוק לפניו בתפילה וכו', ואם כן מהו שכתב לבסוף שאולי נמנה במצוה מיוחדת תפילה לעת הצרות, הרי זהו ממש אותו דין, ושם היה נראה שפשיט"ל שהוי מצוה, וכבר הרגיש בזה המגילת אסתר

תפילה בשעת צרה אם היא מהות דתפילה או בקשה גרידא

והנה יש לדון לדעת הרמב"ם בריש הלכות תענית שמצות עשה לזעוק ולהריע, ובהקדמת ההלכות כתב "לזעוק לפני ה' בכל עת צרה גדולה שלא תבוא על הציבור". האם הוא דין על ידי חפצא של תפילה או סגי בבקשה, ונפ"מ לכל הדינים הנדרשים לדין תפילה וכו"ל, ובפשטות אין לנו לחדש שזה מענינא דתפילה, אלא רק בקשה בלבד, וכן מלשון הרמב"ם "לזעוק" ולא כתב "להתפלל" משמע כן.

והשתא יש לדון לדעת הרמב"ם והסמ"ק, שברמב"ן נתבאר ב' ענינים, בתחילה נראה שהוא מחמת שהצרה מחייבת לעובדו בתורה או בתפילה, והאם שם צריך ענין של תפילה גמורה דעמידה לפני ה' או סגי בבקשה בלבד, וכן בדין ה' שכתב הרמב"ן שיש מקום למנות המצוה דלעבדו זו תפילה למצוה בפני עצמה על שעת הצרות שיש מצוה להתפלל ונאמין שה' שומע תפילה, ויל"ע האם נאמר דין דתפילה דוקא בעמידה לפני המלך או סגי בבקשה בלבד.

והנה לכאורה מנ"ל שלרמב"ן נתחדש מדאורייתא ענין דתפילה של עמידה לפני המלך, ואמנם שהרי ילפינן מחנה דיני תפילה, ומשמע שהדינים הוו כבר בחפצא דתפילה דאורייתא [דלכא' הוי גילוי מתפילת חנה מהו מהות התפילה ולא שאז נתקן זאת], והדין דיסדר שבחו ואחר כך יתפלל ילפינן מתפילת מרע"ה, וזה נראה מקורו של רבינו הגר"ח צ"ל בהלכות תפילה שאף להסוברים שתפילה חיובה מדרבנן אבל מהותה וענינה הוי לכו"ע מן התורה, ונפ"מ לענין דין כונה של עמידה לפני המלך וכו"ל. ואם כן לענין הדין חיוב תפילה בעת צרה יש לעיין איזה מצוה נאמר בזה, האם הוי כעין דעת הר"מ בתפילה שבכל יום שהי מהות של תפילה, או דלמא שהוא גדר בקשה בלבד.

והנה כאמור לעיל בדעת הרמב"ם שהמהות דתפילה דאורייתא הוא בגדר 'עבודה' דומיא דקרבנות, ומסתבר שהדין עומד לפני המלך נובע מזה שהוי גדר לפני ה' דומיא דקרבנות, ויל"ע שהדין של תחילה שבח ואחר כך בקשה והודאה שייך נמי להך ענינא דעבודה, ואם כן מתעורר עוד נידון אליבא דהרמב"ן, האם התפילה בעת צרה שלשיטתו היא מן התורה, היא בתורת ענין של עבודה, וכגדר קרבן, ולכאורה אין לנו לחדש כן, שאין שום רמז לזה בדברי הרמב"ן בגדר המצוה דעת צרה, ולהר"מ שהוי בכל יום וכמו שהגדיר הרמב"ם בריש ההלכות "לעבוד את ה' בתפילה בכל יום" היינו שאינו כתוצאה מצורך האדם אלא יסודו בחובת האדם לעבוד את בוראו וזה על ידי תפילה, אבל אם הזמן צרה מחייב זאת וכמו שהגדיר הרמב"ן שונאמין וכו' וכמו שנתבאר לעיל אין לנו יסוד להגדיר שנאמר כאן מהות של 'עבודה' טפי משאר מצוות שנחשב הכל כגדר כללי של עבודה, [וקרבנות הוי בדרגה טפי וע"ש ברמב"ן בתו"ד שנחית לענין קרבנות שהוי עבודה מיוחדת, אבל לענין תפילה אין רמז לזה בדבריו] אלא שבאמת עדיין יש לדון אם איכא בזה גדר של תפילה ועמידה לפני המלך או גדר בקשה בלבד.

והוא ספק לדינא לשיטת הרמב"ן, אם ח"ו מתעורר ענין של צרה שלא תבוא על הציבור או על היחיד וחייל חובת

והשגחתו עלינו, וכמו שמפורש בדברי החינוך על הרמב"ן הנ"ל, שמי שאינו עושה כן עונשו גדול שהוי כמסיר השגחת ה' מעליו, והיינו שנוהג כאינו מאמין ח"ו בהשגחת ה' עליו שתסור הצרה מעליו (חלק מהדברים התעוררתי מדברי הגאון רבי שמואל קמנצקי שליט"א ר"י פילדלפיה שנדפסו בקובץ 'שורון' כרך ג').

והעולה מהנ"ל שבעת צרה ח"ו איכא ב' מצוות חלוקות, מצוה אחת השייכת לפרשה דחצוצרות וכמבואר ברמב"ן הנ"ל וכן ברמב"ם הנ"ל בריש הלכות תענית, וזהו מצוה של התקרבות לה' בתורה או בתפילה והוי מלתא דתשובה וכו"ל, שזה תכלית ענין הצרות להחזירנו אליו ית'

ומצוה הב' שהיא מסוימת לתפילה שבעת צרה יש לנו להאמין שה' שומע תפילה וכו' וזהו מצות אמונה ביחוד ה' והשגחתו עלינו.²

בגדרי קיום מצות תפילה בשעת צרה לדעת הרמב"ן

ואחר שנתבאר בס"ד גדרי המצוה יש לנו לברר דיני המצוה היאך מקיימים תפילה זו.

וכדי לעמוד על הספיקות בזה נקדים בקצרה כמה דברים שנתבארו אצלנו בס"ד במק"א בדעת הרמב"ם; שלשיטתו (עי' פ"א מהל' תפילה) יש מצוה מן התורה להתפלל בכל יום, אבל מדאורייתא אין נוסח מסויים וכן אין מנין ושיעור לתפילות, וחכמים תקנו נוסח ומנין. וצורת תפילה הוי באופן שאומר שבח בקשה והודאה, ולדעת הכס"מ הוי מן התורה, כיון שמבואר בגמרא ברכות ל"ב שילפינן ממש רבינו שלעולם יסדר אדם שבחו של מקום ואחר כך יתפלל שנאמר ואתחנן אל ה', ויש מקורות בחז"ל לדין הודאה אחר הבקשה. והנה מבואר שתפילה היא בדין של עומד לפני המלך ויש בזה כמה דינים והלכות הנובעים מזה, ודבר זה הוא בעצם החפצא דתפילה דאורייתא, שהרי ברמב"ם נתבאר שרבנן רק חדשו את הנוסח ואת המנין אבל לא את המהות של תפילה, וע"כ שמן התורה תפילה הוי כעומד לפני המלך, וכמו שמשמע ברמב"ם (ה"ג) שמדאורייתא מתפללים נוכח המקדש, וכמו כן מה שביאר הגר"ח (בח' רח"ה הל' תפילה) בדעת הרמב"ם שהדין של תפילה מחייב שיכוין שהוא עומד לפני המלך הוי זה בדין דתפילה דאורייתא, וכן מבואר מדבריו שם שכתב שאף להסוברים שאינה מדאורייתא היינו רק כלפי חיובה אבל קיומה וענינה מן התורה וכוונה זו מעכבת בה. ומבואר מדבריו שהך דין דתפילה דעמידה לפני המלך הוה בעיקר הדין דתפילה מן התורה.

ועוד נת' שודאי יש מושג של בקשות שאינן מגדרי תפילה וכמו שמצאנו בגמרא כמה בקשות כתפילת הדרך וכדו' ומבואר, שיש "תפילה" ויש "בקשה", ותפילה היינו עמידה לפני המלך, ובדעת הרמב"ם נת' דהוי מהות של 'עבודה' כקרבן, אבל בקשה אינה שייכת לתפילה, וממילא אין בו דיני תפילה כגון עמידה לפני המלך וכן הדין דבעי שבח בקשה והודאה. עד כאן כמה שנתבאר בעצם דין התפילה. וכעת יש לדון לפי זה לנידון דידן בגדר התפילה בשעת צרה.

1. והנה האם חיוב מצוה זו היא חיוב על כל יחיד או רק על הציבור. בפשטות מצאנו שהחיוב בצירוב, וכלשון הרמב"ם "שבתא על הציבור", אמנם הרמב"ם בהלכה ט' שם כתב "כשם שהצבור מתענים על צרתו כן היחיד מתענה על צרתו, כיצד הרי שהיה לו חולה או תועה במדבר או אסור בבית האסורין, יש לו להתענות עליו ולבקש רחמים בתפלתו", נראה ששייך אף ביחיד, ולכאורה פשוט שזה כולל את ענין התשובה שזוהו עיקר התענית. וכן ברמב"ן הנ"ל בתחילת דבריו מזכיר "והיא מצוה על כל צרה וצרה שבתא על הצבור לזעוק לפניו בתפלה ובתעונה" הרי שהיא מצוה על הציבור, ויל"ע שלמד כן ממצות התקיעה בחצוצרות, שהיא ודאי מצוה של ציבור ולא על כל יחיד, אמנם בהמשך מביא מקור מדברי שלמה המלך: "והוא הענין שבאר שלמה ע"ה כמו שכתוב בהעצר השמים ולא יהיה מטר וכתוב רעב כי יהיה דבר כי יהיה שדפון ירקון ארבה חסיל כי יהיה כי יצר לו אויבו בארץ שערו כל נגע כל מחלה כל תפלה כל תחנה אשר יהיה לכל האדם לכל עמך ישראל אשר ידעו איש נגע לבבו ופרש כפיו אל הבית הזה". ולכאורה מהפסוק מוכח שגם היחידים שייכים לזה, ויל"ע בכ"ז.

2. והנה אממ"ר צ"ל בספרו 'שערים בתפילה' מביא שמרן הגר"י זצ"ל היה ממלמל כל העת "לישועתך קויתי ה'" ואף כשהיה לומד או מדבר עם בני אדם, וביאר אממ"ר את הנהגתו, שחשש לדעת הרמב"ן שבשעת צרה יש חיוב להתפלל לה' ואם כן בעת שהיה צריך לתת עצה לאחרים היה סובר שהוא כמו עת צרה שזוקק להתפלל. והוא חידוש שנחשב עת צרה, ואמנם לפי מה שנתבאר בגדר המצוה הב' למסקנת הרמב"ן שהיא להאמין שה' עוזר בשעת צרה, וביארנו משל למי שיש לו אב רחמן שהוא פונה אליו לבקש, ואם כן יש לומר שבכל מצב שאילו היה כאן מי שיכול לפנות אליו לעזור לו ודאי היה פונה אליו, אז מצוה לפנות לה'.

ותפילה, האם חובתו היא בגדרי תפילה ממש שצריך לסדר שבחו ואחר כך יתפלל וכן כל דיני עמידה לפני המלך או שסגי בבקשה בעלמא, ואאמור"ר זצ"ל בתפארת תורה (סימן ב') נסתפק בזה אם יש דין אמירת שבח והודאה או לא, עיי"ש, ועי' באגרות משה (או"ח ח"ג סימן ע') דמבאר דברי התוספתא בזבחים דהלל תפילה ושבח מעכבין זא"ז דאזיל על כל תפילה בעת צרה, ע"ש.

עוד בענין גדר תפילה בשעת צרה לשיטת הרמב"ן והסמ"ק אם הוא כגדר תפילה להרמב"ם

עוד נראה, שיש מקום לתלות הענין בנידון הגר"ח והביאור הלכה, שהנה הביה"ל בריש הלכות נשיאת כפיים (קכ"ח א') דן איך מברכים ישראלים זה את זה בברכת כהנים ולא חיישין להא דזר עובר בעשה, וכתב דאף דאיתא בירושלמי (פ"ד דתענית) שלא מצינו נשיאות כפיים שלא בתפילה, הלא זהו רק מדרבנן שקבעוה בתפילה, ומדאורייתא אינו תלוי בזה כלל, תדע דהא תפילה גופא לדעת כמה פוסקים מדרבנן, עיי"ש. ובעמק ברכה (נשיאת כפיים א') הביא מהגר"ח ליישב, שמה שלרמב"ן תפילה בכל יום אינה מה"ת, דהיינו רק לחיוב התפילה, אבל החפצא של תפילה לכו"ע היא מה"ת, וכשמתפלל שפיר מקיים הנשיאות כפיים בתוך התפילה אף מדאורייתא עיי"ש.

ויל"ע אמאי לא נחית לזה הביה"ל, והא לרמב"ן איכא נמי תפילה בעת צרה, ואם כן לשיטת הרמב"ן מסתברא דמה שמתפלל תמיד איכא על זה תורת תפילה, ויש להוסיף דאף לרמב"ם יקשה, שהרי מעיקר המצוה אין חיובה אלא פעם אחת, ואף בתפילה קצרה סגי מן התורה, ואם כן מאי נח"ל לרמב"ם, וע"כ שהחפצא דתפילה מתקיים גם שכבר אינו חייב, [ואולי יש לחלק, שלרמב"ם הוא נמי מהתפילה אבל להרמב"ן לא חשיב חיובא כלל]. ואמנם י"ל שתלוי בהנ"ל, שהאם להרמב"ן גדר תפילה בעת צרה הוא אותה תפילה כהרמב"ם והוא בגדר "עבודה", או ש"ל שהווי רק כבקשה בעלמא, ואם כן ס"ל לביה"ל שכל מעלת התפילה ביחס לנשיאות כפיים מצד שדמי לעבודה (עיי' בעמק ברכה שם) אבל להרמב"ן אין ענינו כן כלל מה"ת רק כבקשה בעלמא, אבל הגר"ח ס"ל שהווי גדר תפילה כהרמב"ם⁴

השיבנו ה' אליך ונשובה - המשך מעמ' 15

עצה מעשית לעודדנו ולרומם את רוחנו ולחזק את בטחוננו היא ע"י שירה. בין אם זו שירה לעצמנו, ובין עם אחרים - לדוגמא: "אם אמרתי מטה רגלי - חסדך ה' יסעדיני" "אני מאמין באמונה שלימה בביאת המשיח" וכן: "רחם נא ה' אלוקינו על ישראל עמך" וכהנה פסוקים רבים וגם מהשירים הנפוצים היום: "כל העולם כולו גשר צר מאוד - והעיקר לא לפחד כלל" "ואפילו בהסתרה שבתוך ההסתרה" "טאטעלא קום שוין אהיים" - "אבא שוב מהרה הביתה".

רצוי גם לשיר שירים של שמחה ועידוד: "קול רינה וישועה באהלי צדיקים" "זאל שוין זיין די גאולה" - (באידיש) שתבוא הגאולה. "הטוב הטוב הטוב כי לא כלו רחמיך". וכדומה.

נשיר את השירים עם בני ביתנו, עם הילדים ונרקוד איתם וגם בפוגשנו את ידידינו נזמר "טוב להודות לה' ולזמר לשמך עליון!" כח השיר והזמר הוא רב! נאחז בביטויים של אמונה: במקום המילה "בטח" נאמר "בטח בה". במקום "אין בעיה" נדגיש "בעזרת השם". וכששואלים "מה נשמע" נשיב "תודה להשם", במקום לאמר תשובה מוזרה בנוסחה "כרגיל" אלא אם כן תפרש את התשובה "כרגיל" לנוטריקון של: "כרצון גדולתו יתברך לעד".

ובבטחוננו בצורנו: "הוא אלוקינו, הוא אדונינו, הוא מלכינו, הוא מושיענו" - ניוושע במהרה לחיים טובים ולשלום ולבשורות טובות, אנחנו וכל בית ישראל! אמן.

ונה כפי שנתבאר במק"א נראה דהשתא אחר שתקנו חכמים תפילות הקבועות תו אין גדרי תפילה ועמידה לפני המלך רק בתפילת שמו"ע, ואם נימא שבעת צרה צריך חפצא של תפילה גמורה, אם כן יצטרך לבקש על צרתו בתוך תפילת שמו"ע, ומה היא הדין אם היא ענין דחוף ואינו יכול להמתין עד שמו"ע שיבוא, והרי מחוייב מדאורייתא להתפלל, ואם נימא שצריך לפני המלך ואין מושג של עמידה לפני המלך בלא שמו"ע הרי מבטל מ"ע דאורייתא אליבא דהרמב"ן, ויל"ע³

ב' ראיות שהוא גדר "תפילה".

ויש לדון לפשוט הספק מב' מקורות. ראשית מתפילת משה רבינו ע"ה "ואתחנן אל ה' בעת ההיא" שמשם למדו חז"ל את ההלכה ש"לעולם יסדר אדם שבחו ואחר כך יתפלל", ובמדרש רבה (ואתחנן ב' ו') אמרו חז"ל: "בעת ההיא לאמר מהו לאמר, א"ר עזריה לאמר לדורות שיהיו מתפללין בשעת הצרה שהרי משה אף על פי שנאמר לו (דברים ג) לא תעבור את הירדן הזה התחיל מתחנן". ולכאורה תפילת משה רבינו היתה מצד ענין ד'תפילה' ועל זה איתא שיסדר שבחו ואחר כך יתפלל, וכן נאמר לדורות. אמנם היה מקום לדחות, שלא נאמר כאן אלא שיש חפצא של תפילה על הצרות אבל שמא אין חיוב מן התורה באופן הזה דוקא. ויל"ע.

עוד יש להביא מדברי הסמ"ק שכתב שיש מצוה מן התורה להתפלל בעת צרה ויליף לה מקרא (דברים ד' כ"ט) "ובקשתם משם את ה' אלוקיך וכו' בכל לבבך". (והמג"א בסימן ק"ו הביא דבריו כמקור לתפילה בשעת צרה ולא הזכיר דברי הרמב"ן הנ"ל) ושם כתב שתקנת חכמים של ג' תפילות ביום מיוסדת על המצוה מן התורה של תפילה בעת צרה. והנה הרי

בזמן השואה, השיב לו ראש הישיבה: הקב"ה לא נעלם בכלל, הוא בעצמו עשה את השואה!

תלמידיו של הגאון ר' מרדכי פוגרמנסקי זצ"ל שהו עימו בקובנה בזמן השואה ושאלו אותו: איך יתכן ש"חיילי האס. אס." רוצחים בנו? השיב להם ר' מרדכי: אינני רואה שום "חיילי אס אס". אני רואה את פסוקי התוכחה של בחוקותי וכי תבוא!

ואף אנו צריכים להתחזק ברוב אמונה וביטחון בה' ולהאמין שהשם יתברך יושיענו ויחלצנו במהרה וישלח את משיחו ויגאלנו גאולת עולם.

ומה נתבע מאיתנו היום?! - אין הקב"ה בא בטרונאי עם בריותיו. וכל מה שהשם יתברך מצפה מאיתנו הוא: קצת תשובה, קצת תפילה, קצת צדקה, קצת שיפור בבין אדם לחבירו. לקבל קבלות קטנות ולשמור ולקיים את הקבלות שקיבלנו על עצמינו בעשרת ימי תשובה.

וכשיש "מלחמה" בעולם - נגיב במעשים של שלום - בין איש לאשתו, בין אדם לחבירו, לוותר אחד לשני, לא להקפיד, להאיר פנים איש לרעהו. ומעט מהאור של השלום ידחה הרבה מחושך המלחמה. ובשעה שנעשה את אלו הדברים נחזק את עצמינו בפסוקים של תפילה ואמונה כגון: "יהי חסדך ה' עלינו כאשר ייחלנו לך" ועוד ועוד.

* * *

3. ויש לדון אם רח"ל אירע שעת צרה בתוך התפילה (וכגון כשיש אזעקה של טילים באמצע התפילה, שצריך רחמי שמים מרובים ובפשטות היא עת צרה המצריך תפילה) האם שרי הפסיק באמצע התפילה ולהתפלל על הצרה, דהוי חיוב מדאורייתא להתפלל, והפסק בתפילה הוא מדרבנן, ושמה אינו חשוב הפסק כלל, וכן יש להסתפק מה הדין בזה באמצע קר"ש, וצ"ע לדניא.

4. ואמנם האמת נ' דדעת הגר"ח דס"ל שמה שלא נימא בענין תפילה בעת צרה, אבל מודה הרמב"ן שיש תורת חפצא של תפילה מה"ת אף בלא שייכות בעת צרה, וכן מסתברא שהרי בתורה מצינו שהאבות התפללו, וכדדרשינן בגמ' לענין 'תפילות אבות תיקונו', והווי שכתב הגר"ח שלכו"ע קיומה ועניינה מהתורה.

השיבנו ה' אליך ונשובה

הפקת לקח ממאורעות השעה

המאורעות שסובבים אותנו - גורמים לנו טלטלה עזה. אנשים עלולים להגיע עד לאבדן עשתונות, דהיינו, או להכנס ל"פניקה" - או להיפך, לאדישות. אלה האחרונים מסוגלים ללכת שוב ושוב לבתי קפה, והראשונים - בורחים מאוטובוסים בשעה שעולה עליהם אדם חשוב. ומהי דעת תורה בנידון? - את זה צריך לשאול לגדולי התורה ולפוסקים הגאונים שליט"א.

עם זאת, נעלה פה אי אלו נקודות בנושא.

זקן חכם אחד מירושלים נהג לשון: "משיח שלח מכתב, הוא מחכה לתשובה!!" נתכוון לומר שהקב"ה מצפה שנשוב בתשובה. זוהי התגובה האמיתית והיחידה הנדרשת ברגעים קשים אלו.

השעה היא קשה, אבל בד בבד - שעה מרוממת! אין לך שעה בה האבא מגלה את גודל אהבתו לבנו כאותה שעה שהוא מלווה את בנו לחדר הניתוחים!! את המיית הלב של ההורים, הנפרדים מהבן הרך ליד חדר הניתוח - ירגישו רק אלו שחוו את החוויה! העת שלנו דומה לשעת ניתוח - וכולה אהבה: "ואומר לך - בדמיך חיי".

אב ובנו טיילו על שפת הים. בצד עקבות נעליו של האבא, נראו העקבות של הבן. לפתע שמעו נביחות רמות של כלבים. הסתכל הבן וגילה בחול עקבות של זוג נעלים אחד. נחרד הבן, ופנה אל אביו: מדוע אינני רואה את עקבותיך, האם דוקא בשעת צרה זו הנך עוזבני? ענה לו האב: טעות בידך, ברגע זה הנני נושא אותך על זרועותי באהבה רבה, וזוג העקבות שאתה רואה - עקבותי שלי הן, ולא שלך!...

* * *

ומה רוצה אבינו מלכנו מאיתנו? אין לנו לא נביא ולא מנהל אשר יוכל לפרש לנו בבירור באילו צעדים עלינו לנקוט. ובכל זאת לימדונו גדולינו כי הקב"ה מוסר את נבואתו דרך התנהגות אויביו ומשנאיו. כאשר הם תוקפים שוב ושוב את בתי הקפה - הרי זה איתות ברור משמים שהתביעה היא על האוירה של ה"נהנתנות". הרי זו דרישה להפסיק חיי תאוה והוללות - ולשוב ולחסות תחת כנפי התורה ויראת השמים.

בעת שהגויים המציאו להם תיאטראות וקרקסים, בתי קפה ודולפינריום - עמדה כנסת ישראל וחיזקה את כוחותיה בה' אמות של הלכה - בתי כנסיות ובתי מדרשות. והרי זה ייעודנו: "כי מציון תצא תורה - ודבר ה' (נבואה) מירושלים", ואם חלילה אנו מפנים עורף לתפקידנו ופונים לבתי הוללות של גויים, מיד מגרה הקב"ה בנו את הדובים, כאב רחום וחנון המחזיר את בנו לדרך הישרה והטובה.

לגוף וליצר הרע נדמה כאילו רעה גומלים אתו. ובאמת זו מתנה טובה להעמידנו על דרך טוב!

* * *

וכי תשאל (לפי ההסבר הזה) והלא המחבלים פגעו גם בבתי כנסיות, ומאין לנו הבטחון שישנה תביעה על בתי קפה? תשובתך: ראשית, דבר ברור הוא שהקב"ה משגיח ודן את כל המעשים - "קל אמונה ואין עול" וגם ההתקפה על בתי כנסת היא סימן לחזרה בתשובה.

בנוסף מובא בספרים, שהקב"ה "מערפל" קצת את התמונה, כדי שהבחירה החפשית תשאר. נתאר לעצמנו: אילו היינו מקיימים מצות תפילין - ומיד היו יורדים אלף שקל מהשמים על השולחן. ציצית - עוד אלף שקל. מעשרות - עוד אלף שקל. וכנגד זה, בשעת עבירה היו נלקחים מאתנו על כל לשון הרע - אלף שקל, מי היה ממשיך הלאה לחטוא ולא לקיים מצוות? לכך התמונה הכללית מעורפלת קצת ומעורבות בה קושיות כגון "צדיק ורע לו, רשע וטוב לו".

[ובאמת בזמן המקדש, היה החוטא נענש מיד. ובשובו היה העונש מסולק מיד. ומי שלא חטא לא היה סובל כלל. כן כתב המבי"ט בבית א-לקים (שער התפילה פט"ז).]

אכן, המתבונן הישר יבין את כוונת התמונה נכוחה: ידע שההתקפה על בתי כנסת ועל היראים היא בתורת נסיון (ואפשר גם קצת תוכחה) - ואילו ההתקפה על בתי הקפה היא תוכחה גלויה.

אלה הנמצאים בבתי קפה זו תוכחה ברורה: שובו אל צור מחצבתכם, אל בתי הכנסת ובתי המדרש! וליראים היא תוכחה לסלק את ה"בתי קפה" שיש "בראש" - להרבות חיל בעבודת השם, לברוח מן התאוות, תאות הכסף ותאות ההנאה - ולעמול באהבת ה' וביראתו!

השיבנו ה' אליך ונשובה - חדש ימינו כקדם!

* * *

המאמר הנ"ל יצא לאור על מאורעות חורף תשס"ב. באותה תקופה נהגו הרוצחים לפוצץ בתי קפה על יושביהם, ולאור זה נכתבו הדברים.

בשמחת תורה תשפ"ד הביאו הקב"ה במצור ובמצוק בהיקף מדהים של הסתר פנים וחרון אף השם שנלווה לדאבון לב לאירוע כואב של אלפי תינוקות שנשבו ע"י היצר הרע בעיצומו של החג הקדוש.

נוסיף דברים בקשר לתגובה המתבקשת מאיתנו: ראשית, לא לאבד את עוז רוחנו הנשען על ביטחון מוצק באבינו מלכינו - שלא עזבנו אף פעם, אינו עוזבנו היום, ולא יטוש ה' את עמו לעולם!

* * *

והבטחון באבינו מלכינו מיוסד על אמונתנו שה' נמצא איתנו, ואין כאן שום צד של "מקרה" או חוסר השגחה מאיתו יתברך, אלא אדרבה, הרי אמרו חז"ל ששכינה למראשותיו של חולה, וכעת שאלפים מבני ישראל חולים ופצועים ודאי ששכינה למראשותינו! וקירבת ה' אלינו יותר גדולה מתמיד!

ולפיכך עלינו להתרחק מ"מבט" של גוי וראיה של חולין: אויבינו פגעו בנו לא מפני שכעת הם קיבלו נשק מיוחד, שלא היה להם מקודם, ולא מפני ששומר זה או אחר נרדם. מי שטועה לתלות את הפסדנו בחולשת זרוענו מול תוקף זרוע אויבינו הרי הוא מבעט ביסודות האמונה ומתקרר לגדר של "ארור הגבר אשר שם בשר זרועו".

ראוי מאוד להתרחק מכל "קווי הנייעס" והשידור לכל סוגיהם מפני שאלו מקררים את אמונתנו בהשם. רוח השידורים מתארת את המאורעות מזווית קרה של "מומחים ויועצים ברוח כוחי ועוצם ידי" או ברוח של "חולשת כוחי ואפס ידי" ואלו ואלו מרכיבים על עינינו משקפיים של "בגבורת הסוס יחפץ ובשוקי האיש ירצה".

לכן נתחזק: הפסדנו כי השם יתברך הסתיר פניו וסיבב את הפסדנו והוא יתברך עשה זאת בחכמתו האלוקית ומתוך השגחה גמורה עלינו ברוב אהבתו וחמלתו עלינו!

* * *

אל החזון איש נכנסה אשה ושאלתה - טענתה בפיה: "איפה היה הקב"ה בשואה?" השיב לה החזון איש: השם יתברך הביא את השואה ברוב חמלתו עלינו. שאלה האשה: ככה? ב"אושביץ" "ברגן בלזן" ב"מיידנאק" - מחנות המוות - שם היתה חמלה? חזר החזון איש וענה: כן כן, הכל היה בתכלית הרחמים.

יהודי מוכה מניצולי השואה פגש את ראש ישיבת סלבודקה הרב שולמן זצ"ל ושאלו בנוסח: "לאיפה נעלם הקב"ה המשך בעמ' 14

קימה בכורך - המשך מעמ' 2

טעות, ואדרבה, זה עיקר מצות לימוד תורה להיות שש ושמה ומתענג בלימודו, ואז דברי תורה נבלעין בדמו ונעשה דבוק בתורה, כולו קודש וגם התענוג מצוה."

יד) בספר דף על הדף (שבת דף קכ"ז) הביא שיש שהקשו על מה שנדפס בסידורים 'והשכמת ביהמ"ד שחרית וערבית' דמה שייך השכמה בערב.

וביאר ע"פ המובא בספר ראש גולת אריאל מאדמו"ר מגור בעל אמרי אמת זצ"ל ("ח"א עמ' עד"ר) וז"ל: רגיל היה רבינו לשבח את ההשכמה בבוקר ומקפיד אף על השינה כפי הצורך שתתחיל בזמן המדויק. ודייק כן מדברי המשנה שכתוב "והשכמת בית המדרש שחרית וערבית", שאל והשיב הרבי בשם אביו בעל ה"שפת אמת" מה זו השכמת ערבית הלא בערב שוכבים לישון ולא קמים מהשינה? אלא ללמדך שתחילת השכמת שחרית מבערב, כי אם אין אתה הולך לישון מוקדם הרי לא תוכל להקיץ בהשכמה. ע"כ ודפח"ח.

סכנה רוחנית וסכנה גשמית - המשך מעמ' 3

למאכל. וכך מבואר גם בשם אריה (סימן כ"ז) שהקשה למה לא כתובים בגמרא כל הסכנות הכתובים בספר חסידים? והשיב: כל הני דחשיבי בספר חסידים הם חששות רחוקות ואפשר שלא יזיק רק לאחד מיני אלף, אך מדינא ומתקנת חכמים אין לחוש לזה, והרב החסיד עשה בזה משמרת שלא נכשל בזה אפילו באחד מיני אלף, עכ"ל. וכן מבואר בשו"ת אגרות משה (חלק חו"מ א' סימן ק"ד) שדן אם מותר להתפרנס ממשחק זדיקת הכדורים שיש בזה חשש סכנה רחוק, והאגרות משה שם מתיר להכנס לסכנה שהיא אחת מכמה אלפים, יעו"ש. כל שכן בענינו שמותר לו להסתכן כדי להגן על עצמו מבחינה רוחנית, עכ"ל החשוךי חמד.

והבוטח בה' חסד יסובבנו.

הספר על הרב בנימין רחמים הי"ד - המשך מעמ' 11

בראש השנה, הראש כולל של ישיבת 'יקירי ירושלים', הרב דגור שליט"א דיבר לפני קריאת התורה, ואמר שכל שנה שראש השנה חל בשבת היא שנה שעלול להיות בה טרגדיה גדולה. הוא הזכיר כדוגמה את השנה של השואה שאז ר"ה חל בשבת, וכן לפני שלוש שנים בשנה של אסון מירון שנהרגו ארבעים וחמשה קדושים באסון מירון, שגם אז ר"ה חל בשבת. גם בשנה שהתחילה מגיפת הקורונה ר"ל. כתוב "שנה שאין מריעין בתחילתה מריעין בסופה" - "מריעין בסופה" עדיין לא התחלנו את השנה וכבר יש כ"כ הרבה אסונות ה"י---

ובשעה קשה זו הרב דגור שליט"א עורר להתחזק בדקדוק בהלכות שבת, שאז השבת מסוגרת לפני בורא עולם על מי שמכבד אותה, לומד הלכות שבת ומקבל שבת לפני זמנה. - וכמו שמורנו הרב פינקוס שליט"א אמר כאן. ובאמת, אולי כל אחד יקבל על עצמו, להתחזק בהלכות שבת, לקבל שבת לפני הזמן. וזה יהיה לעילוי נשמת אבא. אבא--- אבא--- קשה לי להיפרד ממך, אבא-----

יה"ר שהקב"ה יביא את הגאולה ונזכה לתחיית המתים במהרה---

א-ל נא רפא נא לה
הציבור נקרא להמשיך להעטיר בתפילה ובתחנונים לרפואתה השלימה והמהירה של הרבנית מרת תרצה בת קריינדל תליט"א
אשת חבר למורנו הגר"י טשזנר שליט"א
הזקוקה לרחמי שמים מרובים בתושח"י
והו א-ל כביר לא ימאס תפילת רבים

לתשומת לב הוצאות הרפסת הגליון מרובות.
לתרומות, הקדשות והנצחות 0527679598 או בגדרים פלוס:
עניינים נחוצים - תורת רבותינו שכרדרום (קופה 6142)

ויש השמחים במצוה לשמח חתן וכלה. ויש החתן והכלה בעצמם ששמחים לבנות בית חדש. ויש שמחת ההורים שזכו להכניס בן או בת לחופה. כולם נהנים כולם שמחים, אבל היש דמיון בין שמחת ההורים לשמחת האכלנים, היש דמיון בתוכן תענוגם. אם נשאל ילד מי יותר שמח, יאמר זה מהתזמורת שכל הזמן קופץ. אם החתן ואבי החתן היו רציניים מתחת לחופה, ואח"כ כלל לא אכלו, הם נראים פחות שמחים.

כך גם העוה"ז, יש בו הרבה אנשים שמחים. יש הנמצאים כאן כדי לאכול ולשתות, זה כל המטרה וזה כל הסיפוק. הם מבליים במקומות הבילוי, ובעיני ילד נראים שמחים. ויש השמחים שמחה של מצוה, ויש השמחים שמחה של תורה, שמחה של ניצול הזמן לעבודת השם.

כתב ה"אגלי טל" בהקדמתו: "שמעתי בני אדם טועים, האומרים כי הלומד ומחדש חידושים ומתענג בלימודו, אין זה כ"כ לימוד תורה לשמה, כיון שמתערב בלימודו הנאת עצמו. וזה

שם, ואם נאמר שאסור גם להשאר לדור במקום סכנה אין התפלל עליהם הכהן גדול ביום הקדוש, הרי אסור להם לדור במקום הזה, ניסה הרב ריינס לדחות ראיתו זו בטענה "דילמא עשו אנשי השרון בזה נגד רצון חכמים", הפסיקו רבינו ואמר לו אם כן יהיה תלוי במחלוקת הנמצאת בירושלמי (ברכות דף ס"ג ע"ב) אם רשאים להתפלל בעד עבריינים.

יא אך עדיין יש לחלק ששם בשרון אין הסכנה כל כך ממשית כל רגע, אבל כאן שהכריזו שכעת יש כאן מקום סכנה אולי אסור להשאר במקום, ונראה שתלוי במדת הסכנה, שאם הסכנה קטנה ורחוק מאוד שיפגע, ואין אחד מאלף שנפגע, ובסכנה מועטת כזו אסור לחלל שבת, כמבואר ברע"א (תשובה ס'), וכך כתוב במג"א (סימן שט"ז ס"ק כ"ג) שאסור להרוג 'שממית' בשבת, כי [רק] אחת מאלף היא מסוכנת, כשנופלת

אבא, המילים האחרונות שדיברת איתנו היו בערב החג, ערב שבת, שאלת אותנו מתי נחזור מהישיבה, אבל לא גילית שתפרד מאיתנו, שכבר לא נראה אותך---, כי רצית שנשמח בשמחת תורה בישיבה, אבל לבנות בבית רמזת, אמרת בליל החג שלמחרת בבוקר לא מחכים, מי שמגיע יבא ויאכל--- וגם כשהזכירו לך שביום שני (היום) תצטרך לנסוע מהעיר, אתה אמרת--- תתפללו שעד אז משיח יבוא!--- אבא---

רבוש"ע, יהי רצון שתביא את המשיח במהרה בימינו, תקרב את הקץ במהרה ותהיה תחיית המתים בעזרת ה', ואבא יבוא וישמח בשמחתנו ושהיה רק שמחות.

אבא, אני מבקש מחילה, בשמי ובשם כל המשפחה, שהתנהגו לא כראוי, היינו צריכים לכבד אותך יותר ממה שכיבדנו. אבא--- הסתלקת מאיתנו לשמים--- נבקש שתמחל לנו--- אני לא יכול להיפרד, אבא--- אין לי כוחות---, אבא--- אין לי כוחות---, שהש"ת יתן הרבה כוחות לכל המשפחה ולאמא היקרה שעושה הכל למעננו כדי שלא יהיה הרבה צער בבית.

צריך כל אדם ללמוד הלכות בכל יום כדי שהלימוד יביאנו לידי מעשה... אך שיהיה ללמוד בכל יום... ואף שכל ד' חלקי שו"ע הם נצרכים למעשה מ"מ חלק זה הוא מוקדם לכל כי ידיעתו הוא הכרחי בכל יום מימי חייו לקיום התורה, ובלעדו לא ירים איש הישראלי את ידו ואת רגלו.
והיה מן הראוי שקודם כל הלימודים היה צריך להיות בקי בחלק הזה כדי לידע את הדרך אשר ילך בה.
(הקדמת מרנא החפץ חיים' למשנה ברורה)
זו ההזדמנות שלך להצטרף ללימוד דף היומי בהלכה מידי יום שיעור דף היומי בהלכה' מפי מורנו הגר"י טשזנר שליט"א בימים א' - ה' 20:30 - 21:00 בבית הכנסת קרית ה' (היכל שמואל)
בעקבות המצב הקשה השורר בארצנו הקדושה יהיה ניתן להאזין לשירי חז"ל של השיעור בטלפון 0796076598 שלווחה 9 הצטרף גם אתה, וקנה קניין נצח בידיעת ההלכה